

Problematika postojů a předpojatosti majoritní společnosti ve vztahu k romské populaci

Rostislav Dvořák

Bakalářská práce
2021



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Rostislav Dvořák**
Osobní číslo: **H18199**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Problematika postojů a předpojatosti majoritní společnosti ve vztahu k romské populaci**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti multikulturalismu, postojů, předsudků, stereotypů, životního stylu a tradic Romů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BALVÍN, Jaroslav, 2016. Filozofie výchovy a její pedagogický rozměr: Philosophy of education and its educational dimension. Praha: Hnutí R. ISBN 978-808-6798-783.
- DÚBRAVOVÁ, Vlasta, 2006. Multi-kulti na školách: Metodická příručka pro multikulturní výchovu. Bratislava: Nadacia Milana Šimečka. ISBN 80-89008-21-6.
- HLADÍK, Jakub, 2006. Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin). Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 80-731-8424-9.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 801244-0765-5.
- JIRÁSKOVÁ, Věra, 2006. Multikulturní výchova: předsudky a stereotypy. Praha: Grada. ISBN 80-870-2731-0.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan



doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně **27. 4. 2021**

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěžku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výtěžku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Problematika postojů a předpojatosti majoritní společnosti ve vztahu k romské populaci“ je zaměřena na současné postoje většinové části obyvatel k romské menšině. V teoretické části vymezuje základní pojmy z oblasti sociologie a multikultury. Přináší základní vhled do tradic, životního stylu a kultury Romů. Na teoretickou část navazuje část výzkumná. Výsledky jsou reflektovány a interpretovány v závěrečné části práce.

Klíčová slova: multikultura, etnikum, stereotypy, předsudky, postoje, Romové, menšina

ABSTRACT

The bachelor's thesis The Issue of Attitudes and Prejudices of Majority Society in Relation to Roma Population is focused on current attitudes of major population to Roma minority. In theoretical part the thesis defines basic sociological and multicultural terms. This work also brings insight into traditions, lifestyle and culture of Roma people. The theoretical part is followed by a research part. Results of the research are reflected and interpreted at the end of the thesis.

Keywords: multicultural, ethnicity, stereotypes, prejudices, attitudes, Roma, minority

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc., vedoucímu mé bakalářské práce, za laskavý přístup, zájem, cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ POJMŮ	12
1.1 MAJORITA, MINORITA.....	12
1.2 POSTOJ, PŘEDSUDEK, STEREOTYP	13
1.3 AKULTURACE, INTEGRACE, ASIMILACE	15
1.4 DISKRIMINACE, XENOFOBIE, RASISMUS	16
2 SPECIFIKA ROMSKÉHO ETNIKA	18
2.1 PŮVOD ROMŮ.....	18
2.2 ROMSKÁ MENŠINA V ČESKÉ REPUBLICE	19
2.3 TRADICE, ŽIVOTNÍ STYL ROMŮ	21
II PRAKTICKÁ ČÁST	25
3 CÍL A METODIKA PRÁCE	26
3.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A METODIKA PRÁCE.....	26
3.2 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU RESPONDENTŮ.....	27
3.3 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	28
4 VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU	31
4.1 POSTOJE MAJORITNÍ ČÁSTI OBYVATEL K ROMŮM.....	31
4.1.1 Dotazník – část A	31
4.1.2 Dotazník – část B	37
4.1.3 Dotazník – část C	40
4.1.4 Dotazník – část D	44
4.1.5 Dotazník – část E	48
4.2 VĚDOMOSTNÍ DIDAKTICKÝ TEST	48
4.3 ZÁVĚREČNÁ INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	55
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM OBRÁZKŮ	63
SEZNAM TABULEK	64
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Problematika vztahů mezi majoritní částí obyvatelstva a romskou menšinou je v České republice stále velmi reflektována. S vývojem nových technologií, s pokrokem v různých odvětvích lidské činnosti probíhají ve společnosti i změny v myšlení. Na základě nových událostí, které nám zasahují do života a které nelze opomenout, jsou lidé vedeni k přehodnocování hodnot, ke změně vnímání dané skutečnosti, k přetváření svých postojů.

Téma z oblasti vztahů majoritní většiny obyvatel k etnickým menšinám bylo pro mě vždy zajímavé, a protože je to téma dlouhodobě aktuální, vybral jsem si ho pro zpracování své bakalářské práce. Z výzkumů z předešlých let vyplývá, že obecně nepřijímanou menšinou v naší společnosti jsou zejména Romové. V naší zemi žijí již dlouho, jde o poměrně početnou skupinu obyvatel, kterou nelze přehlédnout. Tak, jak se mění svět kolem nás, stejně tak podléhají vývoji i vztahy k Romům.

Cílem bakalářské práce je zmapovat současné postoje majoritní většiny obyvatel k romské populaci. Pro výzkum bylo zvoleno kvantitativní šetření u vybraného reprezentativního vzorku středoškolské mládeže. Mladí lidé si názory a postoje teprve utvářejí, jednak na základě vlastních osobních zkušeností, jednak na základě vlivů svého okolí, transformovaných předsudků a stereotypů starších generací. Mladá generace se v některých aspektech odlišuje, jedním z faktorů pro změnu jejího vnímání se zdá být i zařazování průřezového tématu o multikultuře do vzdělávacího procesu. Výchovné působení směrem k větší toleranci na základě poznávání jiných etnických menšin ve světle jejich historie, kulturních tradic a zvyků a současně také snaha o ověřování dostupných informací, jejich objektivního posuzování mohou mít a domnívám se, že i mají, nezpochybnitelný vliv na postoje žáků středních škol k Romům. Celkové vnímání minoritních skupin podporují i cílené snahy o jejich plynulé začlenění do společnosti. Tyto snahy zasahují do různých odvětví informační sféry a hlavním cílem je bezproblémové vzájemné přizpůsobení skupin obyvatelstva s maximální mírou možné tolerance.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou základních částí. V první teoretické části se zabývám osvětlením terminologie, která je v kontextu zkoumané problematiky relevantní a je důležité znát její význam. Dále je popis stavu dosavadních poznatků zaměřen stručně na přiblížení historie romské menšiny, na kulturu, tradice, zvyky a životní styl současných Romů.

Druhá část práce je zaměřena prakticky. Je v ní zhodnocen empirický výzkum, který proběhl formou dotazníkového šetření u středoškolské mládeže vybraných středních škol. Výzkum

je zaměřen na zmapování postojů respondentů k romské menšině, dále na případné rozdíly v postojích žáků a žákyň. Součástí výzkumu je též vyhodnocení vědomostního didaktického testu, provedení analýzy a vyvození závěrečných výstupů bakalářské práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMŮ

Pro lepší orientaci v problematice romské národnostní menšiny je třeba si definovat jednotlivé termíny, které s daným tématem souvisí. V následujících podkapitolách je vysvětlen rozdíl mezi majoritní a minoritní společností, dále základní pojmy související s problémy, které se týkají Romů, se začleňováním této menšinové skupiny atp.

1.1 Majorita, minorita

Majorita

Majorita neboli většinová populace daného území je základním pojmem, ze kterého se vyčleňují další menšinové skupiny, minority. Početní převahu jednotlivých členů má majoritní skupina. V praxi můžeme termín vymežit jako „více než polovina“.

Minorita

Minorita neboli menšina je společenství osob, které se liší od majoritní neboli většinové skupiny, mezi kterou žije, tím, jaké je rasy, jakým mluví jazykem, jaké náboženství vyznává či jaké je národnosti. Skupina tvoří minoritní společnost pouze v takovém případě, uvědomuje-li si sebe samu jako odlišné společenství a je-li tak vnímána i ostatními. Teprve pak se jedná o menšinu. Přestože lidé se zrzavými vlasy je početně méně než např. brunetů, nejedná se o menšinu z toho důvodu, že barva vlasů nemá významný sociální aspekt. A proto si také zrzaví neuvědomují, že by se v jejich případě mohlo jednat o menšinu. Minoritní společnost má politickou a sociální dimenzi. Nejen že tento termín označuje skupinu méně početnou, ale také je často méně mocná a vážená, není to však pravidlo. Negroidní rasa v průběhu apartheidu v Jižní Africe byla sice početnější, ale z hlediska ekonomického a sociálního tvořila menšinu. Vztahy mezi minoritou a majoritou jsou často konfliktní, ale je možné se setkat i s jejich poklidným soužitím. Tato situace se odvíjí také od aktuálních politických a sociálních režimů a od toho, zda existuje možnost a vůle existenci menšin formálně či neformálně uznat. Prakticky je možné uvést, že stát, jak byl vybudován za nacionalismu, nepřipouští národní nebo kulturní menšiny. Smysl vztahu většina – menšina modifikuje také počet minorit.¹

¹ BOUDON, Raymond. *Sociologický slovník*. 2004, s. 108.

1.2 Postoj, předsudek, stereotyp

Postoj

Vytváření vlastního názoru a zaujetí určitého postoje se pojí se situacemi, kdy se člověk setkává v nějakými novými a pro něj neznámými jevy či jedinci. Tento postoj bude následně ovlivňovat další jednání. Postoj je dispozice reagovat pozitivně či negativně na jednotlivé předměty, myšlenky, názory i osoby, která je naučená, prostřednictvím hodnocení, pocitů, představ a způsobu chování.²

„Postoj je setrvávající naučená predispozice chovat se konzistentním způsobem vůči daným třídám objektů; perzistentní mentální nebo nervový stav pohotovosti reagovat na určitý objekt nebo třídy objektů nikoli na takové, jaké jsou, nýbrž na takové, jak jsou pojímány, že jsou.“³

Jedná se také o motivační dispozici, jejíž projev je vnější i vnitřní. Postoje si člověk vytváří tím, že se neustále učí novým věcem, nejsou tedy vrozené. Vznikají na základě zejména sociokulturních vlivů prostředí, ve kterém člověk žije. Společnost odlišné tendence nepřipouští, dokonce je odmítá a trestá, snaží se stimulovat a posilovat přijímání daných postojů.⁴

Hodnoty, které si jedinec osvojuje od dětství a v rámci socializačního procesu je přijímá, zásadně ovlivňují jeho postoje vůči jiným osobám či jevům. Zpočátku se jedná o názory a myšlenky rodičů a dalších členů rodiny a přátel, které jedinec uznává a váží si jich. Nezpochybňuje jejich správnost a morálku, a proto hodnotový systém, který se právě vyvíjí, určuje kritéria, dle kterých žije.⁵

Předsudek

„Převzaté, tradicí udržované iracionální postoje, které se udržují u jedince jako afektogenní vztahy podporované často racionalizací.“⁶

Pojem předsudky se řeší především v návaznosti na vztah k národnostním menšinám. O předsudcích jako takových lze hovořit v případě, kdy skupina nebo pouze jednotlivec

² JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 2001, s. 189.

³ NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1997, s. 217.

⁴ ŠTECH, Stanislav, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychologie handicapu*. 1997, s. 15.

⁵ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 14.

⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 1995, s. 121.

zaujímá stále stejné negativní postoje a snaží se je hájit a mnohdy i propagovat, aniž by bral ohled na aktuální souvislosti. Jedná se také o nějaký předpoklad, který je odvozován hypoteticky. Je možné se domnívat, že každý starší muž bude mít zubní protézu, přestože alespoň jeden starší muž ji nemá. V horším slova smyslu je tento pojem označení pro situaci, kdy se jedinec či skupina domnívá, že člověk tmavé pleti je automaticky zločinec. I v tomto případě byl vytvořen předsudek. Jsou-li momentální, jejich šíření je nejhorší možnost, jak s nimi pracovat. Pakliže má jedinec předem zakotvené názory na individualitu druhého či možnost změny situace nebere v úvahu, propadá tak předsudkům. Jako rasistické předsudky jsou označovány takové, které jsou vůči minoritní společnosti. Dodnes přežívají ve společnosti, přičemž již v minulosti byla nejedna menšina utlačována. Jsou součástí lidského života.⁷

„Předsudky jsou zvláštní hodnotící postoje, jejich specifickou vlastností je to, že jde o postoje předpojaté – to znamená, že se neopírají o objektivní znalosti osob či jevů, k nimž se vztahují, nýbrž jsou to subjektivní úsudky, velmi emočně nasycené.“⁸

Na základě nedůležitých vnějších znaků jsou v multikulturním světě příslušníci jiné kultury odsuzováni. Jedná se především o barvu pleti, odlišné náboženství, fyzický vzhled apod. Existují i tzv. pozitivní předsudky, přestože jsou méně časté, jako např. lidé, kteří pocházejí z rodiště jedince, mohou být pro něj automaticky považováni za přátelštější, aniž by je znal.⁹

Stereotyp

Můžeme se setkat s názorem, že pojem předsudek a stereotyp je synonymum, též předsudek je negativní stereotyp. Zatěžuje vztahy a mezikulturní komunikaci nejvíce, protože představuje komplexní postoje, které nelze tak snad změnit na rozdíl od předsudku. U předsudků se jedná převážně o negativní názory, naproti tomu stereotyp může mít i náplň pozitivní.

„Stereotypy jsou definovány jako mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, které jsou v podstatě šablonovité způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují tradici.“¹⁰

⁷ ĎULIKOVÁ, Lenka. *V kontrastu předsudků a vstřícnosti aneb Romové ve výpovědích většinové společnosti*. 2013, s. 31)

⁸ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2006, s. 76.

⁹ HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. 2003, s. 122.

¹⁰ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 2001, s. 80.

Výchova skupinové normy, vliv médií, změny ve společnosti, osobní i zprostředkované zkušenosti a další faktory ovlivňují tvorbu stereotypu. Diskriminace a předsudky jsou nejčastější projevy stereotypizace ve vztahu k širší společnosti. Základem stereotypu je generalizované zobecnění, a to může být dvojího charakteru, a sice pozitivní, resp. nezávadný stereotyp může být domněnka, že Češi mají nejraději jídlo „vepřo, knedlo, zelo“, naopak negativním a škodlivým se stereotyp stává v případě, kdy je někdo hodnocen pouze na základě jeho rysu, jako např. pohlaví, barva pleti, oblečení apod. Existuje i nebezpečný stereotyp, přičemž může být někdo odsouzen právě pro jeho příslušnost k určité minoritní skupině, a z toho důvodu je považován za méněcenného. Z tohoto přesvědčení následně může plynout nevalný názor na celou tuto společnost.¹¹

1.3 Akulturace, integrace, asimilace

Akulturace

Je sociální proces, kdy se setkají dvě nebo více kultury a trvale tak dochází ke kulturním změnám.¹² Jedná se tedy o kulturní změnu, jež je vyvolaná kontaktem dvou nebo více sociokulturních systémů, které byly dříve odděleny. Současně je akulturace studována a vysvětlována jako bilaterální (= dvoustranný, oboustranný) proces, při kterém se modifikuje, transformuje či mění obě vzájemně se setkávající kultury. Jeho výsledkem může být nejen ztráta kulturní identity, ale také kulturní dezintegrace a následné přizpůsobení slabší z kultur. Ke splynutí dvou dříve nezávislých kultur může dojít v případě, že se jedná o intenzivní a dlouhodobou akulturaci.¹³

Integrace

Začlenění jednotlivce či celé skupiny do majority bez toho, aniž by člověk ztratil vlastní identitu. Jedná se o oboustranný proces, na rozdíl od asimilace, který je náročný pro ty, jež se chtějí integrovat, ale též pro ty, mezi něž se tyto jedinci začlenit chtějí. Aby integrace proběhla úspěšně, musí se jednat o toleranci z obou stran, přičemž většinová společnost akceptuje do jisté míry odlišnost integrujícího se a vytváří pro jeho začlenění vhodné podmínky.

Asimilace

¹¹ SCHAEFER, Richard T. *Racial and Ethnic Groups: Census Update*. 2011.

¹² BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. 2012, s. 56.

¹³ SOUKUP, Václav. Akulturace.

Proces vedoucí k naprosté ztrátě vlastní národnostní či etnické identity, a to do takové míry a takovým způsobem, že je možné hovořit o přizpůsobení se většině, je nazýván asimilace a označuje jednostranný proces. Tento pojem také znamená bezvýhradné převzetí kultury a hodnot většinové společnosti a dochází k ní jak legálně, přičemž členové asimilující se skupiny jednájí ze své svobodné vůle, ale i nelegálně, nedobrovolně, nuceným chováním majority.¹⁴

1.4 Diskriminace, xenofobie, rasismus

Diskriminace

Termín diskriminace pochází z latinského slova, které v překladu znamená rozlišovat, a to zejména lidi či skupiny lidí dle daného měřítko (pohlaví, víra a náboženství, etnická příslušnost, sexuální orientace, věk atd.). Je to tedy poškozování, omezování práv kulturní menšiny.¹⁵

Diskriminace je chápána jako vyústění předsudků, stereotypů, rasismu a xenofobie. Bývá také označována jako aktivní aspekt předsudku. Mnohdy si lidé nepřipouštějí či vůbec neuvědomují, že se chovají diskriminačně, když k menšinám zaujímají předsudeční postoj. Pojem lze rozdělit také na pozitivní a negativní diskriminaci.¹⁶

Xenofobie

Na základě rozkladu slov je možné tento pojem přeložit jako strach z čehokoli cizího, neznámého. Konkrétně jej lze vysvětlit jako strach z cizinců, jejich náboženství, kultury apod. Tato obava má za následek nedůvěru i odpor a může z ní vzejít až nenávistný postoj vůči odlišným skupinám. Jedná se prakticky o zastřešující pojem pro rasismus a jeho další formy, přestože se nejedná o rasismus v plné míře. Projevuje se jako nepřátelství zejména k minoritní společnosti jiné barvy pleti, jiného vyznání, kultury, jazyka, tradici i národnosti, často je spojován s nenávistí vůči cizincům, uprchlíkům, migrantům apod.¹⁷

„Xenofóbia je základom sociálnej nenávisti, vyjadrenej formou antisemitismu, nacionalismu, šovinizmu, fašizmu a rasizmu a so svojimi prejavmi stojí v pozadí problémov menšín s prenasledovaním, napádaním a útokmi na nich. Je často umelo živená a nachádza

¹⁴ BODNÁROVÁ, Daniela. *Multi kultí: menšiny v ČR: metodická příručka pro základní školy*. 2009, s. 59.

¹⁵ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. 2008, s. 265.

¹⁶ LEONTIYEVA, Yana a Martin VÁVRA. *Postoje k imigrantům*. 2009, s. 29.

¹⁷ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* 2010, s. 121.

*podporu v ideologiích a propagandách. Vzniká v momente, ak je treba nájsť vinníka za problémy, neúspechy, chudobu a iné sociálno-patologické javy. Charakteristickým, ale nie jediným prejavom xenofóbie je rasizmus.*¹⁸

Rasismus

Představa o nadřazenosti/podřadnosti na základě rasové příslušnosti je označována jako rasismus. Ten vzniká z xenofobie. Dnes se pojmem představa o nadřazenosti/podřadnosti pojmenovává také, ale v tomto případě se jedná o jednotlivé kultury obecně, nikoli jen o příslušnost k nějakému plemenu. Pojem třídění ras zahrnuje mongoloidní, europoidní a negroidní rasu. Příslušník konkrétní rasové skupiny odlišuje specifické vlastnosti svého vlastního společenství oproti dalším. Zde se ale nejedná o rasismus, ten vzniká teprve až v případě, kdy se přetváří v nepřátelskou aktivitu jednání člena jedné rasové skupiny vůči příslušníkovi jiné. Těmito nenávistnými činy se rozumí především agresivní (fyzické či verbální chování).¹⁹

Tento pojem je odvozen od slova rasa, což je antropologický termín vztahující se k diferenciaci lidských plemen. Nebezpečná ideologie, která tvoří myšlenkovou nástavbu k pocitu xenofobie. Základní koncepcí rasismu vychází z představy, že původně bylo lidstvo rozdělováno na nižší a vyšší rasu. K vládnutí jsou dle tohoto názoru určeni příslušníci vyšší rasy, jež jsou nositeli civilizace a pokroku, zatímco nižší rasy je třeba vést a rozhodovat o nich z důvodu neschopnosti kulturní tvořivosti.²⁰

¹⁸ MILO, Daniel. *Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike*. 2005, s. 19.

¹⁹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 2001, s. 29.

²⁰ BODNÁROVÁ, Daniela. *Multi kultí: menšiny v ČR: metodická příručka pro základní školy*. 2009, s. 58.

2 SPECIFIKA ROMSKÉHO ETNIKA

První záznamy o romské kultuře je možné nalézt v kronikách v příbězích o spoře oděných tanečnicích, putujících kejklířích, kteří se odlišovali tmavší barvou pleti, vlastním jazykem i způsobem života, zejména neochotou se přizpůsobovat většinové společnosti, jejich výrazným temperamentem aj. Oficiální zmínka je zaznamenána v Dalimilově kronice na počátku 14. století.

2.1 Původ Romů

To, že Romové pochází ze středověké Indie, potvrdily až důkladné lingvistické rozборы romského jazyka koncem 18. století. Z Indie migrovali především z důvodu obživy. Schopnost bavit publikum tancem a hudbou, obohacování kotlářstvím, košíkářstvím, řeznictvím, zvěrolékařstvím, kovářstvím a dalšími řemeslnými dovednostmi uplatňovali díky způsobu kočovného života. Romové opustili Indii v 10. století a první zmínky o nich na území Evropy jsou z 13. století, dnes se nachází prakticky po celém světě. V jejich jazyce se hojně objevují převzatá slova z více než deset jazyků, z čehož lze odvodit směr jejich putování, a sice přes Irán, Řecko a Balkán.²¹

Zpočátku byli Romové v evropských zemích vítáni s nadšením, přijímala je šlechta a panovníci, od kterých dostávali doporučující listy pro další pány. Byli oblíbenými vypravěči. Díky svému kočovnému způsobu života disponovali mnoha cestopisnými příběhy ze vzdálených míst, také společnost obohacovali některými novými technologiemi pro zpracování kovů atp. Tehdejší veřejnost je považovala za kající snímající hříchy svých předků prostřednictvím přijetí břemene putování. Názor majoritní společnosti na postavení Romů ve společnosti se začíná radikálně měnit od poloviny 16. století.²²

Světská moc podsouvala Romům špionáž, loupežnictví, křesťanská církev je vinila z čarodějnictví i bezvěrectví, proto z jejich strany začalo jejich pronásledování. Předsudky dnešního světa pramení právě z této doby.²³

²¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 119.

²² FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 269.

²³ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 120.

„Stereotypní pohled české majoritní společnosti vytvořil po staletí velmi silné bariéry. Cikán se stal tulákem, lhářem a pohmožděncem; cikánské rysy, jako jsou toulavost, faleš, citlivost naivita, nedůvěřivost, plachost atd., jsou dle většiny považovány za neměnné.“²⁴

Beztrestně usazovat se smí Romové až za vlády Marie Terezie a Josefa II, přičemž jejich pronásledování stále trvá v západních zemích. Vyhlazovací politika nacistického Německa byla vyvrcholením perzekvování, ve druhé světové válce mnoho Romů zahynulo v koncentračních táborech.²⁵

2.2 Romská menšina v České republice

Na území českého státu se Romové objevují po roce 1400, a to v Popravčí knize Rožmberských pánů, kdy spoluviník odsouzeného upozornil na svého komplice „cikána černého“.²⁶

Romové byli známí jako kočovníci na většině území Moravy a Čech. Jejich původní obživou bylo řemeslo, hudba a obchodování s koňmi, nicméně postupem času tyto možnosti industriální společnost omezovala a toto etnikum tak bylo uměle natlačeno k pochybným možnostem živobytí, jako např. věštba z karet, krádeže či žebrota aj. Stávali se tak z nich tuláci, kteří nebyli ve městech více žádoucí. Ze zákona z roku 1885 je patrné stíhání tuláků vězením, často i odebráním dětí a nucenými pracemi. V roce 1927 byl vydán zákon, který Romům zakazoval tábořit a kočovat ve větších skupinách, nemohli vlastnit zbraně a neustále na ně dohlížela policie. Evropa tou dobou byla feudální a Romové neměli prakticky žádný majetek, proto nemohli vlastnit půdu.²⁷

Druhá světová válka byla pro Romy nejkrutější období v jejich historii. Pro jejich odlišnost byli považováni za nebezpečí pro německý národ a byli označeni jako občané druhé třídy, stejně tak i Židé. Do koncentračního tábora jich bylo transportováno více než deset tisíc, zde byli zlikvidováni. Celkem mělo romské etnikum půl milionu obětí. Před nacistickou okupací žilo v Čechách a na Moravě asi sedm tisíc Romů, vrátilo se jich z války přibližně pět set.

²⁴ BURDA, František. *On violence in culture: Girardian reflections*. 2014, s. 115.

²⁵ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 120.

²⁶ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 1995, s. 17–18.

²⁷ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: naděje společné budoucnosti*. 1998, s. 39.

V polovině 20. století bylo nařízeno ministerstvem vnitra, aby jednotlivé obce, okresy i kraje informovaly o situaci romské menšiny, počtu občanů, jejich způsobu života atd. Následně vydalo směrnici Úprava poměrů osob cikánského původu.²⁸

O dva roky později bylo požadováno, aby Romové nebyli opomíjeni ve zvyšování kvalifikace a přidělování bytů, dbalo se na podporu jejich uměleckého zaměření. Zlepšováním životní úrovně v romských táborech a sídlištích se měla likvidovat negramotnost a zvyšovat kulturní úroveň. Koncepce sociální asimilace Romů je datována do roku 1958, přičemž v následujících letech měla začít probíhat osvěta většinové populace, což se dělo pouze na Slovensku. Zde se také eliminovaly romské osady a Romové byli přesunuti na Moravu a do Čech. V důsledku toho, že tento „romský problém“ se řešil bez jejich účasti, aniž by se česká populace snažila poznat jejich styl života a specifické odlišnosti, byl poznamenán způsob jeho řešení.

Stát se snažil Romy integrovat a asimilovat a ti pod vlivem jeho tlaků popírali vlastní identitu, aby se co nejméně odlišovali od většinové společnosti, čímž vznikala naprostý distanc od jejich etnika.

Předpokládalo se zlepšení vztahů mezi nimi a majoritní společností, to se nestalo zejména z důvodu uměle vytvořeného materiálního nedostatku.

Základní politická práva přináší romskému etniku až teprve změny od 90. let 20. století, a sice že byli uznáni jako národnostní menšina a národ s neurčitým teritoriem. Romové se tedy odcházejí usadit do západních zemí, příp. se pokouší nalézt zde útočiště.²⁹

„Řada Romů dnes postrádá vědomí sounáležitosti, vědomí společného původu, společných dějin. Zdánlivá sounáležitost je spíše důsledkem společných pocitů skupiny, jež je soustavně ostrakizována, stigmatizována a jejíž problémy jsou marginalizovány. Společným nositelem jejich identity je pak v neposlední řadě i pocit bezprávi, kterého se na nich majoritní společnost dosud dopouštěla.“³⁰

²⁸ ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2001.

²⁹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 120–121.

³⁰ FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 280.

2.3 Tradice, životní styl Romů

Romská rodina

Rodina ve smyslu celého rodu je základní a tradiční jednotka pospolitosti Romů nehledě na to, kde žije a ke které romské komunitě patří. V této rodině panuje velká soudržnost a v žebříčku hodnot je u nich na prvním místě. Muž má vyšší postavení než žena, u té je její důležitost podmiňována počtem dětí, které porodí, a sice čím více dětí porodí, tím více uznání a úcty se jí dostane. Některé rody mohou sestávat z několika set členů, do tradiční romské rodiny patří totiž nejen příbuzenstvo všech žijících generací, ale i ostatní příbuzní, zemřelí a předkové. Je prakticky nemožné být někdy někde sám, tato rodina sdílí společné bydliště, fyzickou práci, peníze, jídlo aj. U Romů mají významné postavení především staří lidé, prokazuje se jim úcta, protože se předpokládá, že díky životním zkušenostem oplývají značnou moudrostí. S ohledem na počet dětí v romské rodině mohou počítat s jejich péčí ve stáří. U romských žen se nevyžaduje osvojení řemesla. Jejich zásadním úkolem je vychovat děti a starat se o domácnost a o své muže. Proto jsou i mladé dívky vedeny tímto směrem. Výchova romských dětí je postavena na přání samotného dítěte, např. čas spánku určuje dítě, nikoli rodič. Tyto zvyklosti pramení mimo jiné i z pověstné lásky k potomkům.

Bydlení

V 50. letech 20. století byl vydán zákon, který mnohdy i násilnými způsoby zakazoval Romům jejich kočovný způsob života, např. vypalování maringotek apod. Do té doby žili zejména v obytných vozech tažených párem koní nebo traktorem, v přenosných stanech. Romské osady si později začali zakládat v oblastech, kde se nacházely vrbové keře k pletení košíků či hlína, která byla vhodná pro výrobu nepálených cihel, např. na Slovensku jsou v dnešní době tyto osady stále zachovány. Na okrajích větších průmyslových měst vznikaly i romské čtvrtě, kde bylo více pracovních příležitostí. V současné době se Romové soustřeďují převážně do klasických bytů majoritní společnosti, v domácnosti obývají většinou jednu místnost a ta je zpravidla čistá, vyzdobená barevnými soškami, fotkami předků a příbuzných, květinami, barevnými koberci na stěnách apod. Zde ale jejich pořádnost končí, nezáleží jim na pořádku v okolí jejich bytu. V případě, že se Romové přesouvají a zdevastují byt, přičemž odmontují vše, co by mohlo jít prodat, jedná se o tzv. vybydlování.

Tradiční jídlo

„Kde ti nabídnou jídlo, nikdy neodmítej.“

Tímto příslovím se Romové řídí. Jídlo je pro ně velmi důležité, stejně tak jeho příprava. Při vaření musí mít kuchařka čisté ruce, pokrývku hlavy, aby zabránila výskytu vlasů v hotovém jídle a především by měla oplývat dobrou náladou a pracovní postup by měl probíhat pomalu a pečlivě. K vaření se nesměly používat stejné nádoby jako například k praní prádla, ženy, které měly menstruaci, se v kuchyni nemohly vyskytovat. Vzhledem k předpokladu, že dívka se brzy vdá, neučí se vařit ve své rodině, ale až po sňatku v rodině svého manžela. Pro každou rodinu je příprava jednotlivých jídel zásadní. Nesnědené jídlo se vždy vyhazuje. Někteří Romové totiž věří, že by mohlo být očicháváno mulem (přízrak mrtvého), a proto by jej neměli jíst, aby neohrozilo něčí život. Ke tradičním jídlům, podávaným v romské rodině, patří goja, což je pokrm ze střev, v tom smyslu, že se umytá naplnila směsí z brambor, kukuřičné nebo krupičné mouky a koření. V této fázi se pak střeva uvaří a do vody, která zbyde, se nadrobí těsto, vznikne další jídlo zvané gombóta. Placky z mouky, cukru a vody smažící se na plotně či v oleji se nazývají marikl'a. Aby se Romové měli dobře po celý další rok, musí být vždy na stole dostatek jídla. Věří, že se tak vyhnou nouzi. Naopak u chudší vrstvy Romů jsou typickým jídlem pašvare neboli uvařené kosti, z těch se obírá maso.³¹

Romský jazyk

Romský jazyk patří do skupiny indoevropských středoindických jazyků a dělí se na sedm jazykových hlavních větví a ty se dále člení na jednotlivé dialekty. Nejpoužívanějším je dialekt východoslovenský, kterým se hovoří především v České a Slovenské republice a mluví jím přibližně 80 % Romů. Další z užívaných na našem území je olašský dialekt, maďarský, středoslovenský, západoslovenský, dialekt českých a slovenských Romů, německých a rumunských. Přestože mezi dialekty jsou značné rozdíly, Romové jsou schopni se mezi sebou dorozumět.³²

Na území České republiky žijí Romové, kteří užívají zejména romštinu (podobná hindštině). Stejně jako čeština je romský jazyk flexivní, jména jsou skloňována a slovesa se časují. V čem se od češtiny liší, je počet pádů, těch má romština namísto sedmi osm, přičemž poslední z nich se nazývá ablativ a vyjadřuje vztah „od“ a „z“. Jinými znaky romského jazyka je např. to, že se v něm nevyskytuje předložka „s, se“, má 11 slovních druhů a pouze

³¹ BODNÁROVÁ, Daniela. *Multi kulti: menšiny v ČR: metodická příručka pro základní školy*. 2009, s. 58–59.

³² HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 2002, s. 25.

dva jmenné rody – ženský a mužský. V romštině stejně jako v hindštině neexistuje střední rod.³³

Specifika romské kultury

Vývoj specifik romské tradice byl ovlivněn historickými osudy Romů a jejich životními podmínkami. Romové jsou velmi impulzivní, neexistuje pro ně plánování zítřka, natož dalších dní. Fungují pouze na heslo „ted’ a tady“. Toto přesvědčení pramení z minulosti, kdy žili kočovným životem a zítřek pro ně byl nejistý, i proto u nich lze vyzorovat charakteristické rysy, jako např. nekontrolují emoce, nepřemýšlí nad důsledky svého chování, nešetří peníze na budoucnost. Z toho důvodu je při snaze jim porozumět zásadní umět reagovat na nastalé situace pohotově, ihned. Stejně tak u romských dětí je třeba např. ve škole trestat je, v případě nutnosti, hned, pakliže se bude otálet a domnívat se, že je lepší promluva s dítětem po vyučování, nesetká se to s úspěšným řešením problému. Je nutné pohotově reagovat na vzniklé situace. A to jak ve funkční komunikaci s dospělými Romy, tak i s dětmi. S ohledem na neskryvanost svých pocitů a intenzivní emoční prožívání je třeba zdůraznit, že Romové tímto projevem zmiňují, že jim o danou záležitost skutečně jde, zatímco pro majoritní společnost to může působit nevychovaně a neslušně. Romové dovedou přesně rozpoznat emoce jiných lidí, a to velmi rychle a správně. V jejich kultuře je naprosto normální, že se méně prosí a děkuje, což vychází z kultury indické. I proto vznikají předsudky, že jsou Romové nevychovaní a neslušní, protože česká populace je zvyklá o vše prosit a děkovat. Význam slova děkovat znamená v romské kultuře zdravit. Platí zde nepsané pravidlo, kdo aktuálně má, rozdělí se a dá a příště, až on mít nebude, dostane zase od někoho jiného, kdo zrovna mít bude. Ani prošení u Romů není zcela obvyklé, považuje se za urážku pána domu, který je tím považován za lakomce, pro něhož není samozřejmostí pohostit hosta. Další ze znaků slušného chování, tedy pro majoritní společnost, je podávání ruky. Ani to u Romů nebyla a není automatická záležitost, naopak ze strany ženy bylo podání ruky zamýšleno jako erotický návrh. S podáním ruky se dá setkat u mužů ve výjimečných situacích.³⁴

Romové jsou odsuzováni majoritní společností též kvůli jejich vysoké nezaměstnanosti a závislosti na sociálních dávkách. Nebylo tomu vždy tak, v minulosti se zaměstnanost

³³ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 2002, s. 74–81.

³⁴ Tamtéž, s. 112.

etnické menšiny shodovala s čísly u většinové populace, nicméně v současné době je až 85 % nezaměstnaných Romů, což je kriminalizuje a demoralizuje v očích majority.³⁵

S ohledem na omezený přístup na trh práce je nezaměstnanost u romské menšiny vyšší, to je zapříčiněno především chybějící kvalifikační úrovní či vzděláním, což vychází z nedostatečné péče o romské děti ve školách, ale také z nezájmu o edukaci z jejich strany. Zaměstnavatelé jsou při výběru zaměstnanců ovlivněni svými předsudky a částečně Romy diskriminují. Jedná se zejména o ty, kteří se setkali se zaměstnanci romského původu a měli s nimi špatnou zkušenost z hlediska jejich morálky, spolehlivosti apod.

Negativní postoj většinové společnosti k příslušníkům romského etnika pramení z předsudků a kulturních stereotypů, které jsou s nimi spojeny. Lidé například nedokážou pochopit, proč si Romové říkají tímto názvem, když donedávna se používalo označení „cikáni“.

„Od malička mě slovo cikánka moc bolelo a trápilo, už od spolužáků ve škole. Na střední škole jsem pochopila, jak jsem ráda, že jsem Romka. Slovo cikán je hanlivé a pokud mě tak označí někdo z Neromů, je to pro mě urážka. Musím říci, že slovo cikán používáme mezi sebou i my Romové. V naší romské řeči a romských písni je ale slovo Rom a ne cikán.“

„Od malička jsem byl nazýván cikánem a nikdy to nebylo myšleno jako označení etnický nebo kulturně odlišné skupiny, vždy jen jako nadávka. Začal jsem přemýšlet, kdo vlastně jsem – Rom, nebo cikán? V romštině je slovo Rom hrdým označením. Proč mi lidé říkají pro mě pohrdlivým názvem? Jsem hrdý Rom, a pokud se mnou někdo chce komunikovat, tak jako se sebou rovnou osobou, jako rovný člověk s rovným člověkem.“³⁶

³⁵ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: naděje společné budoucnosti*. 1998, s. 36.

³⁶ SEQUENSOVÁ, Veronika. *Etnická minorita Romové v české společnosti*. 2008, s. 103.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CÍL A METODIKA PRÁCE

Součástí bakalářské práce je výzkumná část, která odpovídá definici vědeckého výzkumu. „*Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy*“.³⁷ Stanovení výzkumného problému předcházelo získání základních informací o zkoumané problematice. Studium odborné literatury, výzkumných zpráv, bakalářských a diplomových prací s příbuznou tematikou a dalších internetových zdrojů mi umožnilo vhled do současné situace. Potřebné informace jsem též získal prostřednictvím konzultace s odborníky při návštěvě Muzea romské kultury v Brně. V neposlední řadě jsem při stanovení cíle výzkumu využil i své vlastní zkušenosti získané pozorováním příslušného jevu. Důvodem pro výběr tématu jsou stále negativní postoje majoritní společnosti k romské menšině. V předchozích letech byla tato tematika podrobena celé řadě výzkumů. Společnost se však stále vyvíjí, mění své hodnoty, postoje, reaguje na vnější vlivy, události. Snaha o začlenění romské populace mezi majoritní část obyvatelstva je dlouhotrvající a kontinuální proces, který do jisté míry může ovlivňovat a ovlivňuje vnímání romské menšiny. V oblasti vzdělávání jsou žákům představována témata z oblasti multikultury, jsou vedeni ke snášenlivosti, k větší míře tolerance. Jsou seznamováni s tradicemi, zvyklostmi a odlišnostmi jiných kultur. Zejména u mladé generace by tedy bylo možné vypočítat změny v postojích k menšinám obyvatel. Nelze ovšem opomenout stále existující vliv předsudků.

Cílem empirického výzkumu je zjistit, jaké jsou v současnosti postoje středoškolské mládeže ve vztahu k romské menšině, ať už pozitivní nebo negativní. Vzhledem k zaměření na mladou generaci je dalším cílem výzkumu zjistit, jaká je úroveň znalostí žáků středních škol v oblasti multikultury a romské menšiny.

3.1 Výzkumné otázky a metodika práce

Dvě stanovené výzkumné otázky reflektují současný stav ve společnosti a vycházejí ze stanovených cílů výzkumu.

Výzkumná otázka č. 1

Jaké jsou postoje středoškolské mládeže k romské menšině?

K této výzkumné otázce se vztahují následující hypotézy:

³⁷ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2016, s. 8.

Hypotéza č.1

Většina respondentů bude mít vztah k romské menšině spíše negativní.

Hypotéza č. 2

Nebude významný rozdíl v toleranci k romské menšině u dívek a u chlapců.

Výzkumná otázka č. 2

Souvisí míra znalostí žáků středních škol o multikultuře s mírou tolerance k romské menšině?

K výzkumné otázce se vztahuje hypotéza č.3:

Větší míra znalostí o multikultuře a romské menšině bude souviset s větší mírou tolerance k romskému obyvatelstvu.

Formulace hypotéz vychází z faktu, že hypotézy vyjadřují vztah mezi dvěma a více proměnnými, které jsou měřitelné.³⁸ **Nezávisle proměnné** je možné chápat jako daný fakt, který není ovlivňován jinými proměnnými. Zde je nezávisle proměnnou věk, vzdělání a pohlaví respondentů. **Závisle proměnné** jsou ovlivňovány působením nezávisle proměnné. V tomto případě se jedná o míru tolerance ve vztahu k romské menšině. Nelze opomenout též vliv **intervenujících proměnných**, které mohou vyvolávat změny v závislých proměnných. Zde se jedná o informovanost žáků ze strany médií, rodičů, dále znalosti žáků o romské menšině.

3.2 Popis výzkumného vzorku respondentů

Základní soubor respondentů byl sestaven ze žáků středních odborných škol v Brně. Původně se dotazníkového šetření měli účastnit žáci dvou zdravotnických škol (SZŠ Brno, Jaselská, p. o., kde studují převážně dívky, a SZŠ a VOŠZ Brno, Merhautova, p. o, která nabízí ke studiu obory, o které je zájem i mezi chlapci. Vzhledem k počtu žáků mužského pohlaví na dané škole a k neúplné návratnosti zodpovězených dotazníků byla po delší rozvaze k výzkumnému šetření vybrána Střední zdravotnická škola Brno, Jaselská, p. o., ve které se na své budoucí povolání připravují zejména dívky, a Střední škola informatiky, poštovníctví a finančnictví, p.o. v Brně na Čichnově ulici. Vzhledem k následné komparaci dvou pohlaví v dotazníkovém šetření byly do kontrolovaného výběru zařazeny učňovské

³⁸ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2016, s. 11.

obory, které jsou zastoupeny zejména chlapci. Kontrolované výběry dosahují i v poměrně malém rozsahu získání věrohodných výsledků.

Výzkumný vzorek je složen za 100 respondentů, kteří splňují zadané parametry – jejich věk je 15–20 let a jsou české národnosti, aby byla zastoupena majoritní část společnosti. Analýza dotazníkového šetření vychází ze stanoveného počtu 100 respondentů, z nichž s ohledem na uvedenou výzkumnou otázku a hypotézu č. 3 tvoří polovinu (50) respondenti ženského pohlaví a polovinu (50) mužského pohlaví. V rámci dotazníkového šetření bylo vyplněno celkem 113 dotazníků. 10 respondentů nesplňovalo nastavené parametry věku a národnosti. Na uvedených středních školách studují Romové a žáci jiné národnosti, též i žáci, kteří si dodělávají vzdělání s maturitou kvůli svému stávajícímu profesnímu zaměření (např. pozice sanitáře). Celkem 3 respondenti byli vyloučeni z důvodu neúplně vyplněného dotazníku. Do základního souboru tedy byly zařazeny validní odpovědi 100 respondentů.

Obě střední školy byly vybrány s ohledem na získání dat v oblasti vědomostí o multikultuře, neboť v obou případech ve školních vzdělávacích programech, které vycházejí z RVP pro odborné vzdělávání, jsou zařazena průřezová témata směřující k multikulturalitě. Střední zdravotnická škola však má v této oblasti svá specifika – o rozlišnosti kultur, tradic a životního stylu jsou žáci informováni nejen ve výuce všeobecněvzdělávacích předmětů, například v občanské nauce, dějepise, ale i v předmětech odborných, jako je například ošetrovatelství. Žáci a žákyně střední zdravotnické školy jsou tedy ve větší míře vedeni k sociálnímu zaměření, empatii a toleranci k menšinám narozdíl od žáků učňovských oborů. V jaké míře se tento fakt projevuje ve vztahu k romské menšině, ukazují výsledky dotazníkového šetření.

3.3 Výzkumný nástroj

Jako výzkumný nástroj bylo využito dotazníkové šetření, které bylo anonymní a sloužilo ke zpracování dat. Prostřednictvím dotazníkového šetření se získá omezený rozsah informací od většího počtu osob. Vzhledem k dlouhotrvající epidemické situaci a následným vládním opatřením nebylo možné provést dotazníkové šetření přímo ve škole prezenční formou. Na základě povolení dotazníkového šetření ředitelkami školy (viz příloha) bylo realizováno šetření on-line formou prostřednictvím aplikace MS Forms. Tato aplikace umožňuje vytvořit, zpřístupnit a získat potřebné údaje. Informace jsou shromažďovány automaticky v průběhu vyplňování dotazníků. Jsou převáděny do grafické podoby a je možný jejich následný export do formátu běžných kancelářských aplikací. Pro

analýzu byla využita kancelářská sada Microsoft Excel 2007. Dotazníkové šetření proběhlo v měsíci únoru 2021 a bylo shledáno jako poměrně efektivní. Průměrná doba vyplňování dotazníku byla 11 minut.

Dotazník je sestaven z otázek uzavřených s možností výběru jedné odpovědi, otázek polouzavřených, otevřených. Rovněž bylo využito hodnotové vyjádření pomocí čísel Likertovy škály ke zjištění míry tolerance. Pro názornost je uveden ke každé dílčí části příklad otázky. Úplné znění dotazníku je obsaženo v příloze této bakalářské práce.

Dotazník, který obsahuje celkem 34 otázek, je rozdělen na **tři základní oblasti**.

I. oblast tvoří identifikační údaje o věku, pohlaví a národnosti, které umožnily vytřídění respondentů, kteří nevyhovovali výzkumnému zaměření práce (otázky 1–3).

II. oblast dotazníku je vnitřně strukturována na dílčí části A–E.

- Část A obsahuje celkem 7 otázek uzavřených a je zaměřena na zjištění celkových postojů středoškolské mládeže k Romům (otázky č. 4–10).

Příklad – otázka č. 10

Vnímáte Romy spíše jako:

A) *spoluobčany*

B) *cizince*

- Část B obsahuje celkem 3 otázky a zabývá se předsudky. Jedná se o doplňkovou část, která úzce souvisí s celkovými postoji žáků k romské menšině (otázky č. 11–13).

Příklad – otázka č. 11

Je pro Vás důležité, z jaké rodiny pochází Váš romský spolužák?

A) *považuji to za velmi důležité a zásadní*

B) *považuji to za spíše důležité, nikoli zásadní*

C) *považuji to za spíše nedůležité a nepodstatné*

D) *je mi to lhostejné*

- Část C je sestavena z celkového počtu 5 otázek a je zaměřena na zjištění zájmu majoritní skupiny obyvatel (v tomto případě žáků středních škol) o Romy. Jedná se opět o část doplňkovou, která se do jisté míry váže k postojům majority k romské menšině (otázky č. 14–18).

Příklad – otázka č. 16

Kdybyste měl/a možnost zúčastnit se bezplatné přednášky o Romech, jejich životním stylu, původu, kultuře, tradicích apod., zúčastnil/a byste se?

A) *ano*

B) *ne*

- Část D zjišťuje míru tolerance středoškolské mládeže k Romům, obsahuje celkem 5 otázek v Likertově škále a vztahuje se k výsledkům vědomostního testu (otázky č. 19–23).

Příklad: (Otázka č. 21) *Nevadilo by mi, kdyby můj partner patřil k romské menšině obyvatel.*

5 4 3 2 1

zcela souhlasím – spíše souhlasím – mám neutrální postoj – spíše nesouhlasím – nesouhlasím

- Část E tvoří pouze 1 položka, která je určena jako otevřený prostor pro dobrovolné vyjádření respondentů k otázkám II. oblasti dotazníku (otázka č. 24).

III. oblast dotazníku tvoří vědomostní test skládající se celkem z 10 uzavřených otázek. Didaktický test je zaměřen na znalost žáků o Romech (8 otázek) a obecně o multikultuře (2 otázky). Výsledky vědomostního testu jsou relevantní ke zjištěné míře tolerance respondentů k Romům (otázky č. 25–34).

Příklad – otázka č. 31

Jak se nazývá známý romský festival?

A) *Gipsyness*

B) *Tsiganoi*

C) *Khamoro*

4 VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU

V této kapitole jsou uvedena a graficky zpracována získaná data. Položky, které se zásadně vztahují ke stanoveným výzkumným otázkám a slouží k potvrzení či vyvrácení hypotéz, jsou analyzovány a jsou podkladem pro výslednou interpretaci získaných dat.

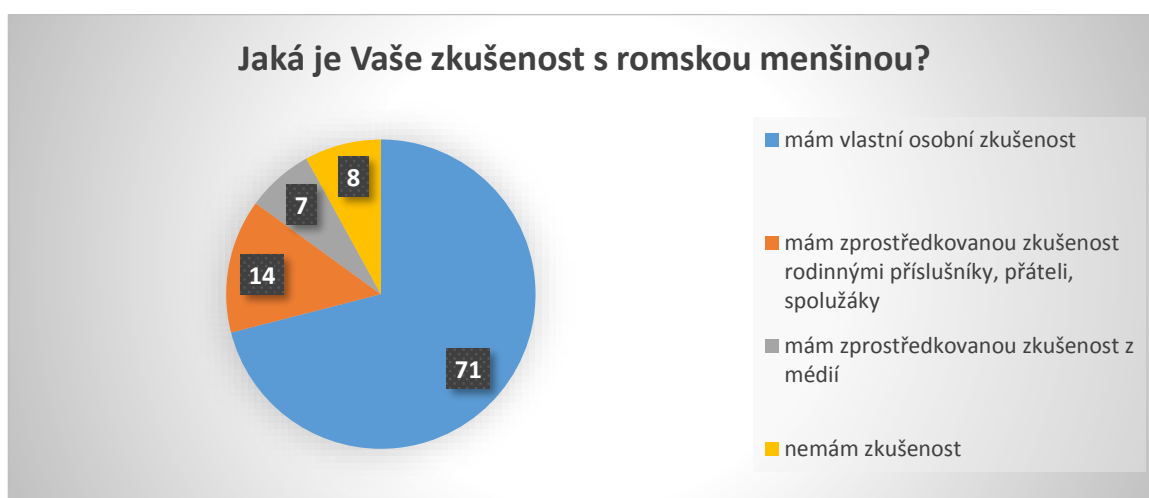
Dotazníkové šetření je orientováno na oblast postojů, teoretické znalosti multikulturní problematiky a souvislost mezi teoretickými znalostmi a mírou tolerance. Zpracování výsledků je rozděleno do tří základních částí – vyhodnocení dotazníku postojů a míry tolerance k romské menšině, analýzu vědomostního testu a rozbor závislosti mezi didaktickým testem a dotazníkem.

4.1 Postoje majoritní části obyvatel k Romům

4.1.1 Dotazník – část A

V dotazníkové části A je zařazeno celkem 7 otázek, konkrétně otázky 4–10, zkoumajících celkový postoj středoškolské mládeže k romské menšině. V následujících grafech jsou zaznamenány procentuální výsledky zkoumaného vzorku osob v celkovém počtu 100 respondentů. Jednotlivé uváděné hodnoty představují současně jak konkrétní počet respondentů, tak i jejich procentuální zastoupení.

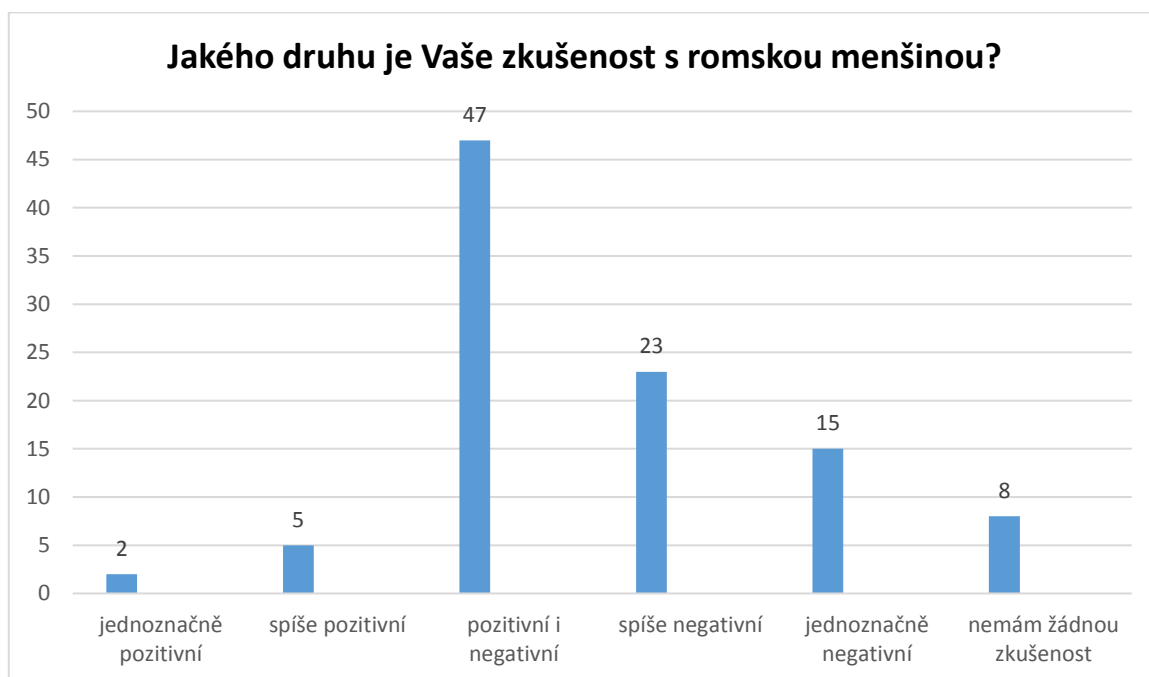
Otázka č. 4 – *Jaká je Vaše zkušenost s romskou menšinou?*



Obrázek 1: Zkušenost s romskou menšinou

Z uvedených dat vyplývá, že téměř tři čtvrtiny respondentů (71) má vlastní osobní zkušenost s romskou menšinou, což přispívá k autenticitě výpovědi respondentů o svých postojích k této minoritě. 14 žáků uvádí zkušenost zprostředkovanou příbuznými, přáteli a spolužáky, 7 respondentů má též zprostředkovanou zkušenost prostřednictvím médií a 8 respondentů žádnou zkušenost s Romy nemá.

Otázka č. 5 – *Jakého druhu je Vaše zkušenost s romskou menšinou?*



Obrázek 2: Druh zkušenosti s romskou menšinou

Téměř polovina respondentů (47) uvádí, že zkušenost s romskou menšinou je pozitivního i negativního rázu, nicméně je patrné, že druh zkušenosti s Romy se celkově přiklání spíše k záporným hodnotám. Zatímco pouze 7 žáků uvedlo, že jejich zkušenost s Romy je jednoznačně a spíše pozitivní, celkem 38 žáků má zkušenost spíše negativní a jednoznačně negativní. Zbylých 8 žáků opětovně uvádí jako v předešlé otázce, že žádnou zkušenost s romskou menšinou nemá.

Otázka č. 6 – *Napište 3 znaky, které považujete za charakteristické pro romskou skupinu obyvatel.*

V následujících tabulkách jsou přehledně uvedeny odpovědi respondentů na otevřenou otázku. Jedná se o reprezentativní vzorek různých odpovědí. Nejsou uvedeny odpovědi, které jsou totožné či velmi podobné. Celkem otázku č. 6 zodpovědělo 29 respondentů pohlaví mužského a 50 respondentů pohlaví ženského. Genderové rozdělení odpovědí není

relevantní k výzkumné otázce č. 1 i 2, nicméně mírně odlišné vnímání romské menšiny v odpovědích dělených dle pohlaví je zřejmý. Zatímco v odpovědích žáků se setkáváme spíše s negativními charakteristickými rysy Romů, žákyně kromě záporných znaků, které jsou vesměs shodné s odpověďmi žáků, uvádí i pozitivní rysy typické pro romskou menšinu, jako je například „*vědomí sounáležitosti, pouto rodiny, veselost, upřímnost, štědrost, soudržnost, skvělá péče o rodinné příslušníky*“. V obou skupinách respondentů je uveden jako jeden z typických rysů Romů jejich vztah k hudbě a hudební nadání, což koresponduje i s otázkou č. 18 (dotaz na významnou romskou osobnost z oblasti vědy, kultury, politiky či sportu).

Jak žáci, tak žákyně se však shodují ve výčtu negativních rysů romské menšiny. Uváděna je „*hlučnost, výbušnost, agresivita, vulgarita*“ apod., respondenti si všímají špatného finančního zajištění Romů, závislosti na sociálních dávkách, trestné činnosti, jejich registrace na úřadech práce, částečně i nevzdělanosti. Lze tedy považovat uváděné negativní charakteristické znaky romské populace pro majoritní většinu za nepřijímané. Výčet negativních znaků převyšuje u obou skupin dle pohlaví výčet rysů pozitivních.

Tabulka 1: Odpovědi respondentů pohlaví mužského na otázku č. 6

výtržnosti, sociální dávky, velká rodina	vulgarita, nepracující, trestně stíhání
výbušnost, provokace, násilí	nahlas hudba, většinou chodí po skupinách, málokdy je zajímaví ostatní
chová se jako kretén, krade železo a je strašně povýšený nad ostatními	násilí, krádež, sociální dávky
hlučnost, temperamentní, sprostí	dávky, více dětí, uřvanost
agresivita, uřvanost, smysl pro hudbu	vícečlenná rodina, hudba, nevychovanost
mít rád hliník a železo, jezdit žigulíkem, říkat furt "Hej more gadžo"	chudoba, hudba a peněžní podpora
tmavší pleť, více dětí a takovej průraznější hlas	sociální dávky, talent hudební, hlučnost

Tabulka 2: Odpovědi respondentů pohlaví ženského na otázku č. 6

hlasitost, agresivita, hodně dětí	energičtí, extrovertní, hudba
-----------------------------------	-------------------------------

hodně dětí, kýčové oblečení, nadměrná sprostá mluva	etnické vědomí, vědomí sounáležitosti a naopak etnické odlišnosti od „neromů“, vědomí společného původu, etnická identita
hlučnost, nepracovitost (ve většině případů), intenzivní reakce	pouto rodiny, charakter (určitým způsobem agresivní, bojové chování, ale zároveň i přátelští), žití ve skupinách
hlasité vystupování, péče o velkou rodinu, nepořádnost	hlasitost, veselost, upřímnost
nespisovná a vulgární mluva, většinou špatně finančně zajištění, nezodpovědnost	drzost, štědrost, odvaha
sociálka, pracák, krádeže	vysoce orientovaní na rodinu – soudržnost, patriarchát Velké rodiny, spousta dětí
žijí ve velkých skupinách, hodně dětí, spousta šperků	hudební nadání, záleží jim na rodině, obvykle mají početné rodiny
nevzdělanost, trestná činnost, velké rodiny	dětská nevychovanost, vulgarismus, skvělá péče o rodinné příslušníky
vulgarismus, výbušnost, soudržnost	nepracovití, nepřizpůsobiví, neohleduplní, výjimka potvrzuje pravidlo

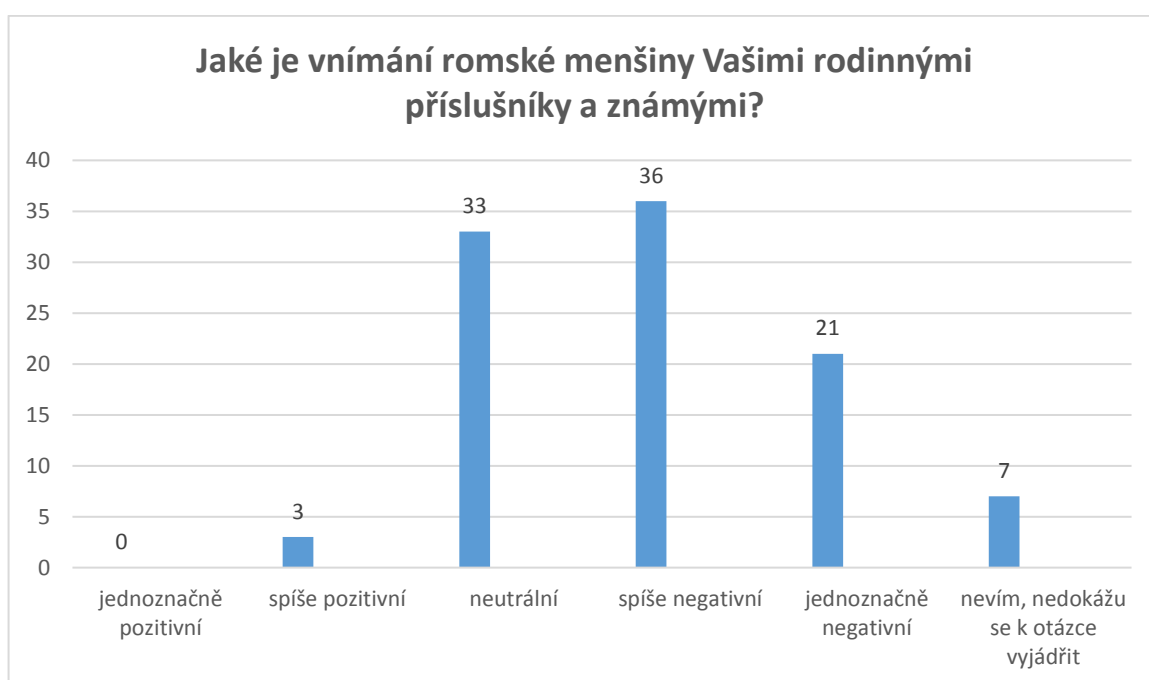
Otázka č. 7 – Jaké je Vaše osobní vnímání romské menšiny?



Obrázek 3: Osobní vnímání romské menšiny

Na základě zjištěných údajů středoškolská mládež nezaujímá k romské menšině jednoznačně negativní či pozitivní postoj. Více jak polovina respondentů (57) uvádí, že vnímá Romy neutrálně. Dále však převažuje spíše negativní vnímání romské menšiny (celkem 38 respondentů Romy vnímá spíše a jednoznačně negativně). Ke spíše pozitivnímu vnímání Romů se kloní pouze 5 respondentů. Odpovědi na otázku č. 7 korespondují s výsledky zjištění odpovědí na otázku č. 5. Osobní vnímání respondentů vychází z druhu zkušenosti, kterou s Romy mají.

Otázka č. 8 – *Jaké je vnímání romské menšiny Vašimi rodinnými příslušníky a známými?*



Obrázek 4: Vnímání romské menšiny rodinnými příslušníky a známými

Zatímco v předešlé otázce více jak polovina respondentů (57) k romské menšině zaujímala neutrální postoj, co se týče rodinných příslušníků a známých, došlo k poklesu. 33 respondentů uvedlo, že rodinní příslušníci a známí zachovávají k Romům neutrální postoj. Celkově 57 žáků a žákyň označují jejich vztah za spíše negativní a jednoznačně negativní. Pouze 3 respondenti uvádí vztah rodinných příslušníků a známých k romské menšině jako spíše pozitivní, 7 respondentů se nedokázalo k otázce vyjádřit. Ze získaných dat vyplývá, že vnímání romské menšiny samotnými respondenty je o něco méně negativní než u rodinných příslušníků a známých, je patrný větší prostor k neutrálnímu postoji k Romům. Nutno podotknout, že respondenti jsou mladí lidé ve věku do 20 let, kteří si teprve svůj postoj utvářejí a nemají zatím mnoho životních zkušeností.

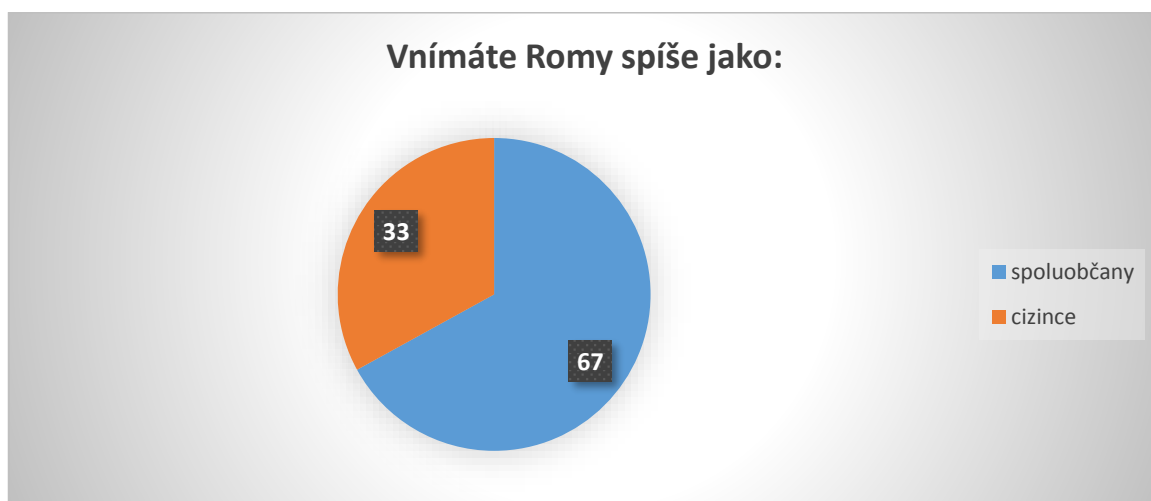
Otázka č. 9 – *Informace o romské menšině získávané z médií jsou podle Vašeho názoru:*



Obrázek 5: Informace o Romech získávané z médií

Média mají v utváření názorů a postojů ve společnosti nezpochybnitelný vliv. Mediální zpravodajství by mělo být v co největší míře objektivní, nicméně samotní novináři, reportéři apod. mnohdy vybírají tematicky zaměřené příspěvky o událostech, o kterých posléze referují. K adresátům se mnohdy dostávají informace, které podporují spíše negativní vnímání romské menšiny majoritní částí obyvatel. Tomu odpovídají i výsledky dotazníkového šetření. Téměř tři čtvrtiny respondentů (71) uvádí, že informace o Romech získávané z médií jsou většinou negativního rázu. 26 respondentů odpovědělo, že informace jsou neutrálního charakteru a pouze ve třech případech se jedná o většinou informace pozitivní.

Otázka č. 10 – *Vnímáte Romy spíše jako:*



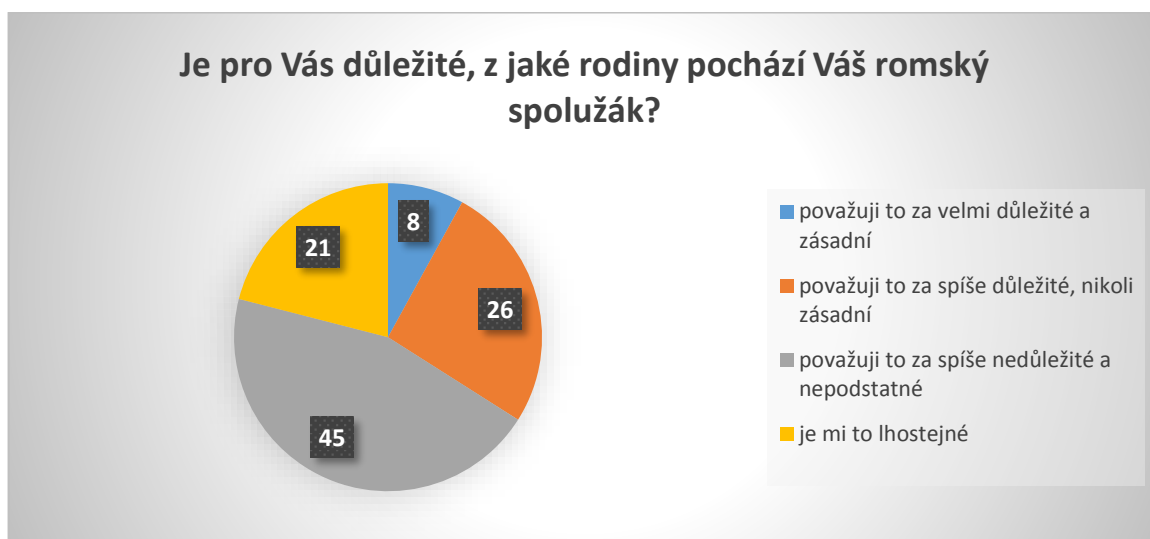
Obrázek 6: Vnímání Romů jako spoluobčanů nebo cizinců

Otázkou č. 10 se uzavírá dotazníková část věnovaná postojům respondentů k romské menšině. Ačkoli ve společnosti probíhá stálý proces integrace národnostních menšin, přesto 33 respondentů vnímá Romy stále jako cizince. 67 žáků a žákyň vnímá Romy jako své spoluobčany, kteří tvoří součást naší společnosti, i když k nim mají své výhrady, jak je patrné z jejich odpovědí na předešlé otázky.

4.1.2 Dotazník – část B

Dotazníková část B obsahuje celkem 3 otázky a zabývá se předsudky, které ovlivňují postoje majoritní části obyvatel k Romům. Jedná se o doplňkovou část, která úzce souvisí s celkovými postoji žáků k romské menšině (otázky č. 11–13).

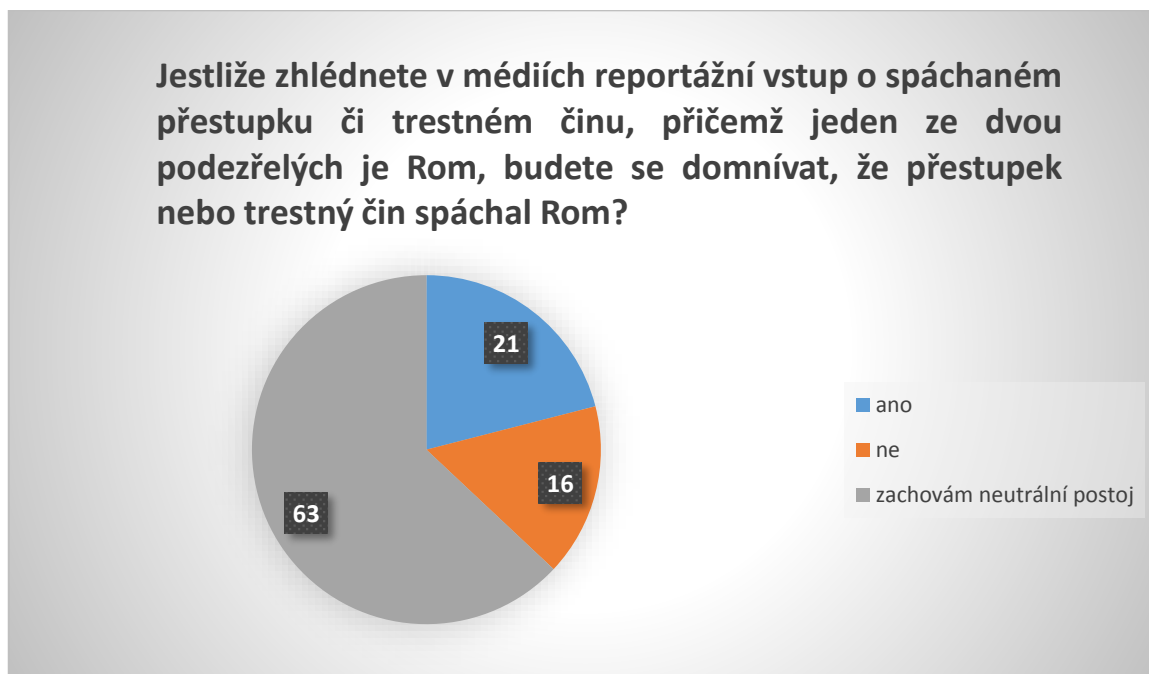
Otázka č. 11 – *Je pro Vás důležité, z jaké rodiny pochází Váš romský spolužák?*



Obrázek 7: Sociální status romského spolužáka

Předsudkům se v naší společnosti nelze vyhnout. Jejich vliv na mínění lidí je velký. Do jisté míry mohou souviset se vzdělaností. 21 respondentům je lhostejné, z jaké rodiny pochází jejich romský spolužák a 45 žáků a žákyň považuje tuto skutečnost za málo významnou. Naopak celkem 26 respondentů má názor, že to, z jaké rodiny pochází jejich romský spolužák, je spíše důležité, ale nikoli zásadní a pouze pro 8 dotázaných je to velmi důležité a zásadní. Ze získaných odpovědí je patrné, že se žáci při posuzování spolužáka řídí spíše jinými kritérii a skutečností, z jaké rodiny romský spolužák pochází, nepřisuzují větší význam.

Otázka č. 12 – *Jestliže zhlédnete v médiích reportážní vstup o spáchaném přestupku či trestném činu, přičemž jeden ze dvou podezřelých je Rom, budete se domnívat, že přestupek nebo trestný čin spáchal Rom?*



Obrázek 8: Predikce spáchání přestupku či trestného činu Romem

Jak již bylo výše uvedeno, média ovlivňují přísun informací, které se k nám dostávají. Vzhledem k odpovědím respondentů na otázku č. 9, kdy téměř tři čtvrtiny dotázaných se domnívá, že informace o Romech získávané z médií jsou spíše negativního rázu, se dá předpokládat i jistá predikce ze strany respondentů týkající se trestné činnosti ze strany Romů. Nicméně současná středoškolská mládež je vedena ve školní výuce ke třídění informací, k ověřování skutečnosti z více zdrojů, je upozorňována na *fake news*, tedy falešné zprávy. Zřejmě i proto žáci a žákyně v 63 procentech zachovávají neutrální postoj k přijímané zprávě. 16 respondentů se nebude domnívat, že trestnou činnost spáchal Rom. K tomuto názoru se ale přiklání celkem 21 dotázaných.

Otázka č. 13 – *Jaká míra předsudků Vás při utváření názoru na romskou menšinu ovlivňuje?*



Obrázek 9: Vliv předsudků

Z uvedených údajů je patrné, že středoškolská mládež si vliv předsudků uvědomuje a je schopna posoudit i míru ovlivnění jejich názoru. 13 respondentů si uvědomuje značný podíl předpojatosti majoritní společnosti na vytváření jejich názoru na Romy, 47 dotázaných připouští částečný vliv předsudků a 40 žáků a žákyň se nenechávají předsudky ovlivňovat a zjišťují si objektivní informace. Optimálním stavem by byl co největší počet dotázaných, kteří si tvoří svůj názor samostatně, na základě vlastních zkušeností, bez ovlivňování ze strany médií, rodiny a známých. Nicméně více jak polovina respondentů (celkem 60) uvádí jistý vliv předsudků na tvorbu názoru na romskou menšinu. Je to tedy faktor, se kterým se musí počítat.

4.1.3 Dotazník – část C

Dotazníková část C je sestavena z celkového počtu 5 otázek a je zaměřena na zjištění zájmu majoritní skupiny obyvatel (v tomto případě žáků středních škol) o Romy. Jedná se opět o část doplňkovou, která se do jisté míry váže k postojům majority k romské menšině (otázky č. 14–18).

Otázka č. 14 – *Navštívil/a jste někdy akci spojenou s romskou kulturou, jako je například výstava, muzeum, koncert apod.*



Obrázek 10: Návštěva romské kulturní akce

Je zjevné, že romské akce středoškoláky nezajímají natolik, aby se jich účastnili. To může být z různých důvodů, např. o akci nevědí, je pro ně hůře dostupná, nemají s kým jít apod. Nicméně 23 respondentů se nějaké akce spojené s romskou kulturou zúčastnilo.

Otázka č. 15 – *Motivovala Vás návštěva této akce k více pozitivnímu postoji k romské menšině?*



Obrázek 11: Motivace k pozitivnímu postoji k Romům na základě návštěvy romské akce

Tato otázka navazuje na otázku předešlou a v tomto případě dále rozvíjí odpověď respondentů, kteří se vyjádřili, že se akce s romskou tematikou účastnili. Z těchto 23 respondentů celkem 15 bylo návštěvou akce ovlivněno kladně (odpovědi ano a spíše ano) a nasměovalo je to k více pozitivnímu postoji k romské menšině. Zbývajících 8 žáků pozitivní posun ve svém vnímání nezaznamenalo. Vzhledem k nízkému počtu respondentů nelze vyvodit jednoznačné závěry, zda přímá účast na akci spojené s romskou kulturou ovlivňuje vnímání Romů majoritní většinou ve více pozitivním světle. Dá se ale předpokládat, že k určité změně postoje by dojít mohlo.

Otázka č. 16 – *Kdybyste měl/a možnost zúčastnit se bezplatné přednášky o Romech, jejich životním stylu, původu, kultuře, tradicích apod., zúčastnil/a byste se?*



Obrázek 12: Dobrovolná účast na přednášce o Romech

Z výsledků je patrné, že více jak polovina respondentů (53) by se dobrovolně zúčastnila bezplatné přednášky o Romech. Respondenti by jí věnovali svůj čas. Částečně i z vrozené zvědavosti se mladý člověk zajímá o věci mu neznámé, chce načerpat poznatky o kultuře, životním stylu atd. minoritní skupin. Poznávat odlišnosti je rysem mládeže. I přesto, že postoj středoškolské mládeže se jeví jako spíše negativní, nelze říct, že by nebyla otevřena cesta ze strany majoritní většiny k vzájemnému poznávání se.

Otázka č. 17 – *Znáte nějakou organizaci či zařízení zabývající se romskou menšinou? V případě, že ano, uveďte prosím jakou. V případě, že ne, napište prosím NE.*

Tabulka 3: Odpovědi respondentů na otázku č. 17

V závorkách za názvy je uvedena četnost odpovědí.

Snědá tíseň (1)	Romské muzeum (4)
Drom, romské středisko (8)	Romea (1)
IQ Roma Servis (2)	Nízkoprahové centrum Pavlač (1)

Respondenti studují na brněnských školách, proto vědí zejména o aktivitách, organizacích zaměřených na podporu Romů v městě Brně. Nejvíce se v odpovědích objevovala organizace Drom, což je romské středisko zřízené „za účelem zajištění podpory v procesu sociálního začleňování. Posláním organizace je pomáhat zřizovateli k plné integraci sociálně vyloučených obyvatel do společnosti, mapovat problémy sociálně vyloučených lokalit a propojovat subjekty veřejné správy a neziskového sektoru na místní úrovni tak, aby spolupracovaly při sociálním začleňování.“³⁹

Dále respondenti uvádí Romské muzeum, čímž mají na mysli Muzeum romské kultury, které je v České republice jediné svého druhu. Některé brněnské základní a střední školy v rámci výuky tématu multikultury Muzeum romské kultury navštěvují. Na základě ověřovacího dotazu u pedagogů středních škol, jejichž žáci se účastnili dotazníkového šetření, bylo zjištěno, že návštěva výše zmíněného muzea není systematicky zařazena do plánu výuky.

Pod pojmem Snědá tíseň, který reflektuje televizní seriál Most, má respondent zřejmě na mysli komunitní centrum spolku Čonoro, které vzniklo na podzim roku 2018 v Mostě a zaměřuje se na komunitní práce a služby sociální rehabilitace.

Dále je v odpovědích respondentů zmíněna brněnská organizace IQ Roma servis, která vznikla v roce 1997 a působí v dosahu Jihomoravského kraje. Usiluje o důstojné postavení Romů ve společnosti.

Další uváděnou organizací je nízkoprahové zařízení Pavlač – Ratolest, které též působí v městě Brně a řadí se do služeb sociální prevence. Je určeno klientům ve věku 6–26 let.

³⁹ DROM, romské středisko [online]. Dostupné z: <http://www.drom.cz/>.

Romea je romská mediální a vzdělávací organizace, která vznikla v roce 2002 a sdružuje romské a neromské občany.

Z uvedených odpovědí plyne, že většina dotázaných organizace věnující se romské menšině nezná, nicméně nelze také říci, že povědomí o těchto organizacích je nulové.

Otázka č. 18 – *Znáte nějakou významnou osobnost romské národnosti z oblasti vědy, kultury, politiky či sportu? V případě, že ano, uveďte prosím jakou. V případě, že ne, napište prosím NE.*

Tabulka 4: Odpovědi respondentů na otázku č. 18

V závorkách za jmény je uvedena četnost odpovědí.

Jolanda (2)	Rytmus (2) = Patrik Vrbovský (1)	Václav Sivák
Lucie Bílá (5)	Jan Bendig (5)	Zdeněk Godla (2)
Monika Bagárová (5)	Věra Bílá (7)	Daniel Ferenc

Jak je patrné z uváděných jmen romských osobností, respondenti znají především mediálně známé zpěváky, kteří zaujali svým hlasem, účastí na talentových soutěžích či jinými schopnostmi. Další uváděnou osobností je též mediálně známá kartářka Jolanda, zápasník v bojových sportech Václav Sivák, komik a moderátor Daniel Ferenc, český herec romského původu Zdeněk Godla,

4.1.4 Dotazník – část D

Část D v dotazníku zjišťuje míru tolerance středoškolské mládeže k Romům, obsahuje celkem 5 otázek (otázky č. 19–23) v hodnotící Likertově škále a vztahuje se k hypotéze č. 2 a také k výsledkům vědomostního testu v rámci potvrzení či vyvrácení hypotézy č. 3. V následujících tabulkách jsou uvedeny jednotlivé počty respondentů ze zkoumaného souboru 100 respondentů rozdělených podle pohlaví respondentů, tedy 50 žákyň a 50 žáků. Čím vyšší je dosažené průměrné číslo, tím větší je míra tolerance zkoumaných vzorků osob. Jednotlivé otázky se zabývají mírou sociální distance majoritní část obyvatel vůči Romům. Jednotlivé hodnoty na škále, které respondenti volí, jsou pro větší přehlednost slovně popsány.

Otázka č. 19 – *Nevadilo by mi, kdybych měl Roma za souseda či bych s Romy bydlel ve stejném domě.*

5 4 3 2 1

zcela souhlasím – spíše souhlasím – mám neutrální postoj – spíše nesouhlasím – nesouhlasím

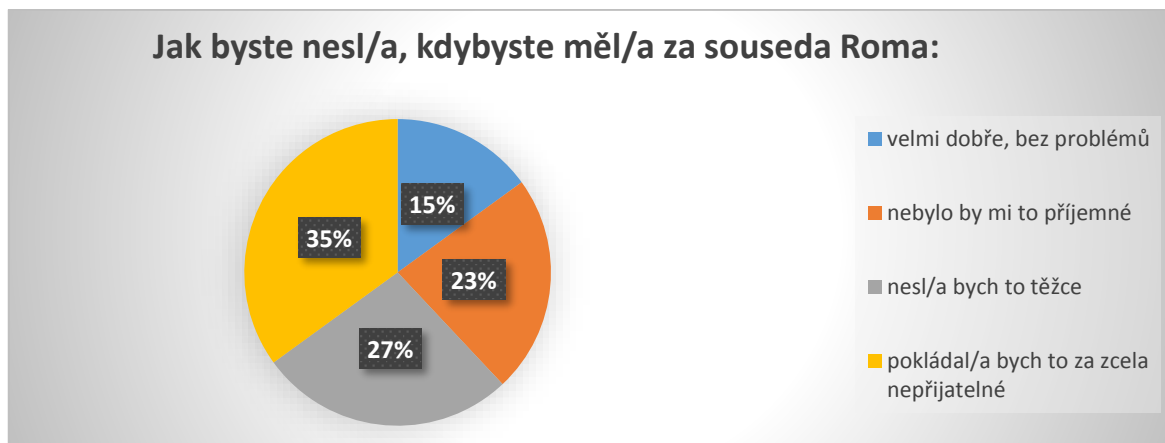
Tabulka 5: Tolerance respondentů v otázce bydlení v blízkosti Romů

Otázka č. 19	5	4	3	2	1	průměrná hodnota
Počty respondentů (maskulinum)	5	4	18	15	8	2,66
Počty respondentů (femininum)	6	9	23	10	2	3,14
Celkový počet (M+F)	11	13	41	25	10	2,9

Ze získaných dat vyplývá, že v otázce tolerance mít Roma za souseda se tolerance celkově pohybuje ve středních hodnotách, přičemž žákyně vykazují větší míru tolerance než žáci o rozdílnou hodnotu 0,48. Celkový průměr míry tolerance (2,9) se blíží hodnotě 3 popsané jako neutrální postoj. Ve srovnání s výsledky šetření uvedeného níže se dá předpokládat, že středoškolská mládež je v míře tolerance v této otázce k Romům přístupnější.

Postoj majoritní společnosti k romské menšině mapují mnohé výzkumy zaměřené na tuto problematiku. Obecně negativní postoj k Romům je v naší společnosti jevem dlouhodobým. Tolerance obyvatel České republiky k různým národům a etnikům je na základě vývoje událostí k cizincům stále napjatější. To vyplývá z výsledků výzkumu provedených agenturou STEM v březnu 2016, kdy toleranci a vstřícnost k jednotlivým národům a etnikům, jejichž příslušníci žijí v ČR, zkoumá prostřednictvím ochoty občanů mít je za sousedy. Následující grafické znázornění uvádí, že mezi málo přijatelnými sousedy jsou Romové, k nimž má podle časové řady STEM od roku 1994 česká veřejnost dlouhodobě špatný vztah. Z výše uvedeného výzkumu vyplývá, že by Romy přijalo bez problémů za souseda pouze 15 % českých občanů, 23 % lidí by to bylo nepříjemné, 27 % by to neslo těžce a více než třetina lidí (35 %) považuje takové soužití za zcela nepřijatelné.⁴⁰

⁴⁰ Jaký je vztah občanů ČR k různým národům a etnikům? Dostupné z: <https://www.stem.cz/jaky-je-vztah-obcanu-cr-k-ruznym-narodum-a-etnikum/>.



Obrázek 13: Informace z výzkumu STEM 3/2016

Otázka č. 20 – *Nevadilo by mi, kdyby mě v obchodě, obecně ve službách, jako jsou například kadeřnictví, restaurace, obsluhoval Rom.*

Tabulka 6: Tolerance respondentů při obsluze Romy

Otázka č. 20	5	4	3	2	1	průměrná hodnota
Počty respondentů (maskulinum)	12	12	16	2	8	3,36
Počty respondentů (femininum)	16	12	12	5	5	3,58
Celkový počet (M+F)	28	24	28	7	13	3,47

V souvislosti s mírou tolerance respondentů a skutečnosti, že by je obsluhoval Rom, se výsledné hodnoty pohybují v pásmu mírného nadprůměru, přičemž žákyně se přibližně shodují se žáky. Rozdílná hodnota v odpovědích podle pohlaví je 0,22.

Otázka č. 21 – *Nevadilo by mi, kdyby můj partner patřil k romské menšině obyvatel.*

Tabulka 7: Tolerance respondentů k osobnímu partnerství s Romem/Romkou

Otázka č. 21	5	4	3	2	1	průměrná hodnota
Počty respondentů (maskulinum)	9	6	14	12	9	2,88
Počty respondentů (femininum)	6	10	16	8	10	2,88
Celkový počet (M+F)	15	16	30	20	19	2,88

Jak vyplývá z výsledků dotazníkového šetření, co se týče blízkého osobního partnerství, tolerance u respondentů jak ženského, tak mužského pohlaví se oproti ostatním otázkám v části D snižuje. Rozdíl mezi tolerancí žákyně a žáků v tomto případě není žádný.

Otázka č. 22 – *Nevadilo by mi, kdyby můj vyučující byl Rom.*

Tabulka 8: Tolerance respondentů k Romům působícím v pozici pedagoga

Otázka č. 22	5	4	3	2	1	průměrná hodnota
Počty respondentů (maskulinum)	11	10	15	6	8	3,20
Počty respondentů (femininum)	18	8	12	2	10	3,44
Celkový počet (M+F)	29	18	27	8	18	3,32

Celková hodnota míry tolerance se pohybuje v pásmu mírného nadprůměru (3,32). Rozdíl mezi naměřenými hodnotami u žákyň a žáků je 0,24.

Otázka č. 23 – *Nevadilo by mi, kdyby můj nadřízený byl Rom.*

Tabulka 9: Tolerance respondentů k Romům působícím v pozici nadřízeného

Otázka č. 23	5	4	3	2	1	průměrná hodnota
Počty respondentů (maskulinum)	9	8	17	8	8	3,04
Počty respondentů (femininum)	16	8	14	4	8	3,40
Celkový počet (M+F)	25	16	31	12	16	3,22

Z výsledků vyplývá, že Rom v pozici nadřízeného je tolerován respondenty v pásmu mírného nadprůměru (celkový průměr 3,22). Mezi mírou tolerance žákyň a žáků je hodnota rozdílu 0,36.

Tabulka 10: Srovnání výsledků respondentů pohlaví mužského a ženského

	Otázka č. 19	Otázka č. 20	Otázka č. 21	Otázka č. 22	Otázka č. 23	Celkový součet
Průměrná hodnota míry tolerance respondentů (maskulinum)	2,66	3,36	2,88	3,20	3,04	15,14
Průměrná hodnota míry tolerance respondentů (femininum)	3,14	3,58	2,88	3,44	3,40	16,44

Získané údaje o míře tolerance v odpovědích respondentů na otázky č. 19–23 jsou rozděleny dle pohlaví respondentů – pohlaví mužské (maskulinum) a pohlaví ženské (femininum). Na základě uvedených dat lze potvrdit či vyvrátit hypotézu č. 2 *Nebude významný rozdíl v toleranci k romské menšině u dívek a u chlapců.* Za významný rozdíl je považována hodnota lišící se o 10 %. Hypotéza č. 2 je tedy potvrzena.

4.1.5 Dotazník – část E

Část E tvoří pouze 1 položka, která je určena jako otevřený prostor pro dobrovolné vyjádření respondentů k otázkám II. oblasti dotazníku (otázka č. 24).

Otázka č. 24 – *Prostor pro dobrovolné vyjádření k předešlým otázkám.*

Tabulka 11: Odpovědi respondentů na otázku č. 24

Romové jsou pro mě odjakživa problémem. Mám s nimi špatné zkušenosti. Obzvláště jen ty negativní. Nedokážu si představit, že Rom je hodný člověk.
Nejsem rasista. Romové mi nevadí, mám i kamarády romského původu, ale mám vlastní zkušenosti že se jim nedá úplně věřit, ve skupinkách se cítí drsně ohrožují a okrádají lidi nadávají jim a spoustu dalšího je to způsobeno rodinou kde vyrůstají a přenáší se to i na děti a z těch dětí pak na jejich děti (takovej řetězec)
Řekla bych, že spíše záleží na osobnosti a celkovém životě té osoby než to, že dotyčná osoba je Rom
Jsem toho názoru že pokud se člověk umí chovat tak není co řešit, je fakt že hodně lidí odsuzuje Romy už jenom kvůli médiím a také kvůli tomu co se aktuálně děje na Slovensku v osadách, ano je to příšerné ale nemůžeme všechny lidi házet do jednoho pytle, já osobně mám i kamaráda Roma který úplně odbočuje od tvrzení médií, je slušný, umí se chovat a snaží se něco v životě dokázat.
Romové mi nevadí, záleží na jedinci a na jeho chování.
Hodně záleží na tom, z jaké rodiny daný Rom je. Pokud by byl ze slušné rodiny, můj postoj vůči němu by byl rozhodně kladný.
Jestliže se Rom chová slušně, neohrožuje lidi na zdraví nebo na majetku, nevadí mi.
Jsem hodně ovlivněna svou rodinou a jednou z romských rodin, kteří se nechovají zrovna slušně. Přesto se přikláním k pozitivnímu názoru na ně.
Nevadilo by mi mít Roma za souseda v případě, že bude slušný. Je jedno jestli romský nebo česky původ, když se chová slušně.

4.2 Vědomostní didaktický test

Použitý výzkumný nástroj je rozdělen, jak je uvedeno výše, na tři základní části. První část tvoří identifikační údaje, v druhé strukturované části je výzkum zaměřen prostřednictvím dotazníku na postoje respondentů vůči romské menšině. Třetí část obsahuje vědomostní didaktický test, který mapuje míru teoretických znalostí žáků středních škol v oblasti multikultury a podstatně se zaměřuje na všeobecné povědomí respondentů o Romech.

Výsledky didaktického testu jsou dány do souvislosti s výsledky dotazníkového šetření v oblasti míry tolerance respondentů vůči romské menšině (v dotazníku otázky č. 19–23).

Vědomostní didaktický test se skládá z 10 otázek uzavřeného typu s nabídkou tří (v jednom případě čtyř) možných odpovědí, z nichž pouze jedna odpověď je správná a u zbývajících se jedná o distraktory.

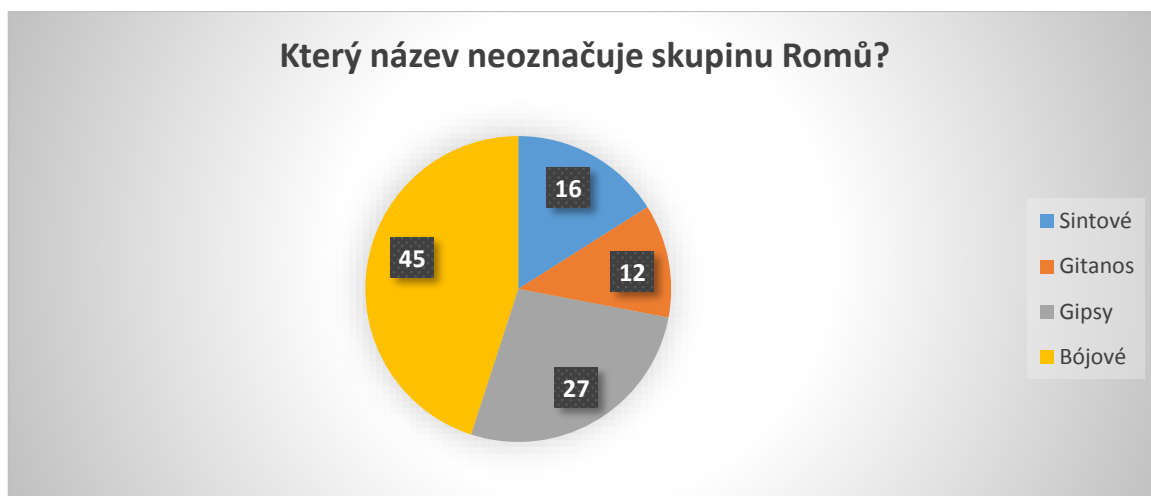
Otázka č. 25 – *Odkud původně pocházejí Romové?*



Obrázek 14: Odkud původně pocházejí Romové

Téměř tři čtvrtiny respondentů (70) odpovědělo správně, že Romové pocházejí z Indie. 19 respondentů uvedlo Španělsko a 11 respondentů Egypt.

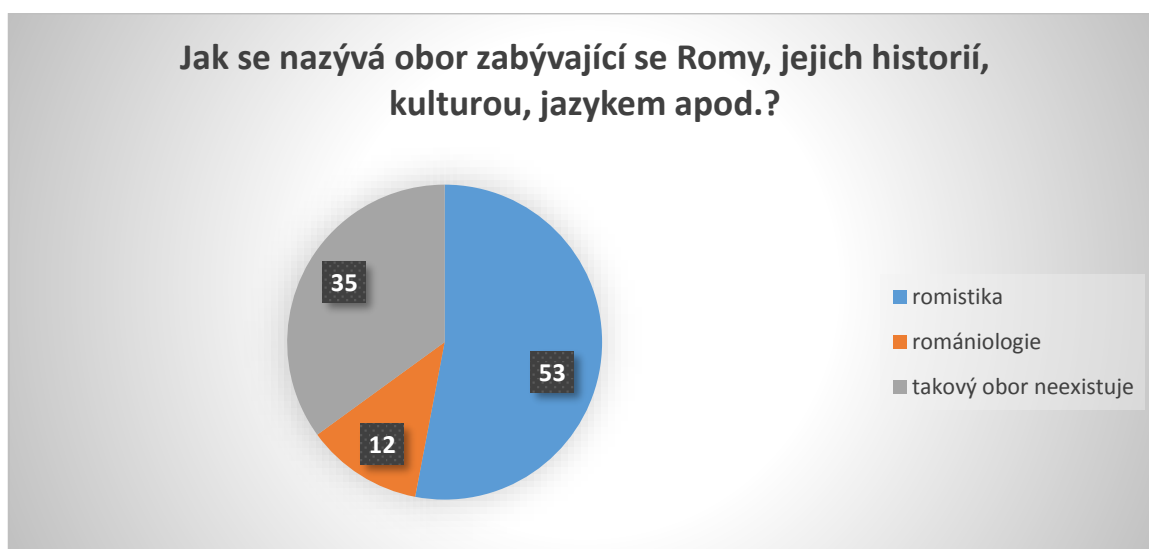
Otázka č. 26 – *Který název neoznačuje skupinu Romů?*



Obrázek 15: Který název neoznačuje skupinu Romů

Na otázku týkající se chybného označení Romů správně odpověděla necelá polovina respondentů (45), což svědčí u zbývajících respondentů (celkem 55) o neznalosti či spíše neschopnosti propojit poznatky z dějepisného učiva, kdy označení Bójové je určeno pro keltský kmen, který sídlil na území Evropy a pravděpodobně i na našem území.

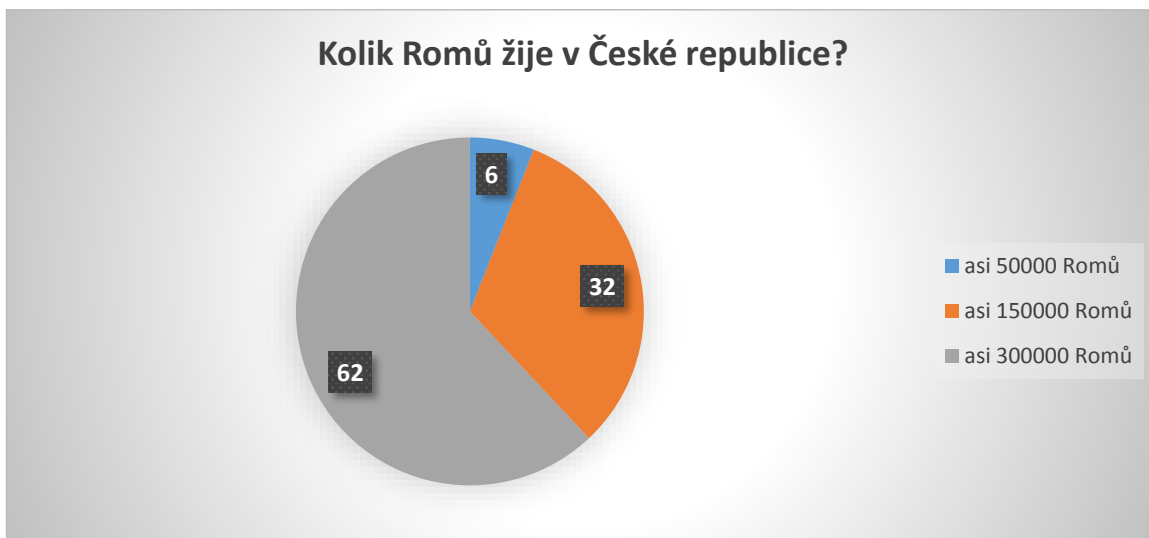
Otázka č. 27 – *Jak se nazývá obor zabývající se Romy, jejich historií, kulturou, jazykem apod.?*



Obrázek 16: Název oboru zabývajícího se Romy, jejich historií, kulturou, jazykem apod.

Na otázku názvu vědního oboru, který se zabývá Romy, odpověděla správně zhruba polovina respondentů (53). 12 respondentů připouští, že takový obor existuje, nicméně zvolilo nesprávný název. Poměrně větší množství respondentů (35) nemá povědomí o tom, že existuje obor, který se seriózně a na odborné úrovni Romy zabývá.

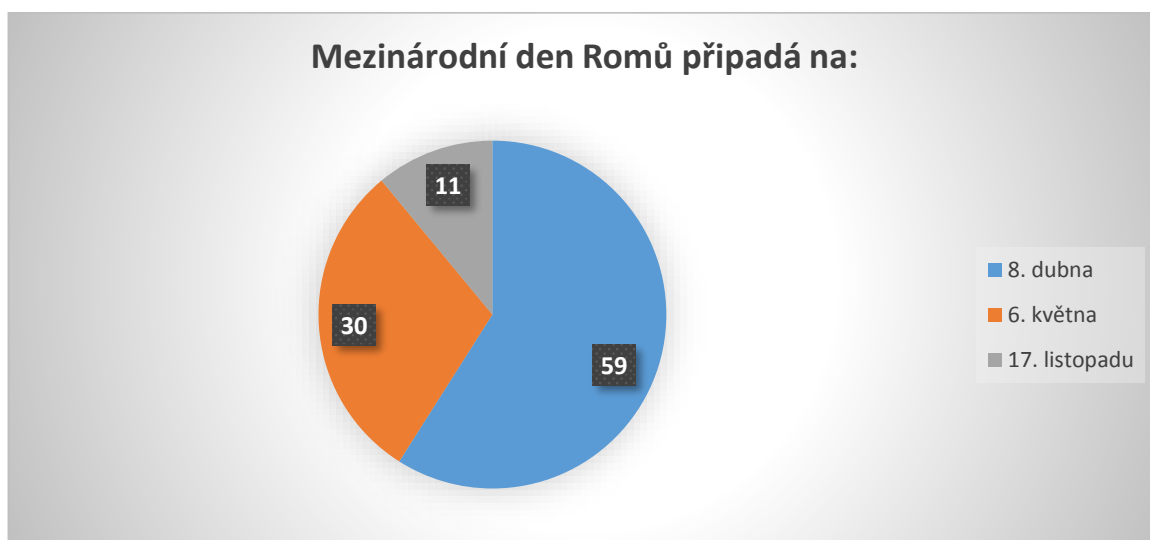
Otázka č. 28 – Kolik Romů žije v České republice?



Obrázek 17: Kolik Romů žije v České republice

Odhad respondentů týkající se počtu Romů žijících v České republice byl správný v 62 případech. 32 žáků a žákyně uvedlo hodnotu 150 000 Romů, pouze 6 respondentů uvádí nejmenší nabízený počet Romů, tedy 50 000.

Otázka č. 29 – Mezinárodní den Romů připadá na:



Obrázek 18: Mezinárodní den Romů

Z uvedených dat je patrné, že nadpoloviční většina respondentů (59) odpověděla na zadanou otázku správně. Den Romů připadne na 8. dubna. Zbývajících 41 respondentů odpovědělo chybně. Zarážející je, že celkem 11 respondentů uvedlo jako správnou odpověď datum 17. listopadu, což je státní svátek, který je dáván do souvislosti se studenty – Den boje za svobodu a demokracii a Mezinárodní den studentstva.

Otázka č. 30 – *Ve kterém městě v ČR se nachází Muzeum romské kultury?*



Obrázek 19: Město v ČR, kde se nachází Muzeum romské kultury

Pouze 42 respondentů odpovědělo, že Muzeum romské kultury se nachází v Brně. Další četnou odpovědí bylo město Ostrava (35). Město Praha uvedlo celkem 23 respondentů. Vzhledem k tomu, že respondenti studují ve městě Brně, by se dala předpokládat větší míra správných odpovědí.

Otázka č. 31 – *Jak se nazývá známý romský festival?*



Obrázek 20: Název známého romského festivalu

Pouze zhruba třetina dotazovaných (35) zodpověděla správně název festivalu – Khamoro. Ostatní názvy byly zcela smyšlené, nicméně i přesto na ně respondenti reagovali jako na správnou odpověď. 59 žáků a žákyň odpovědělo, že se jedná o Gipsyness a 6 respondentů označilo jako správnou odpověď Tsiganoi.

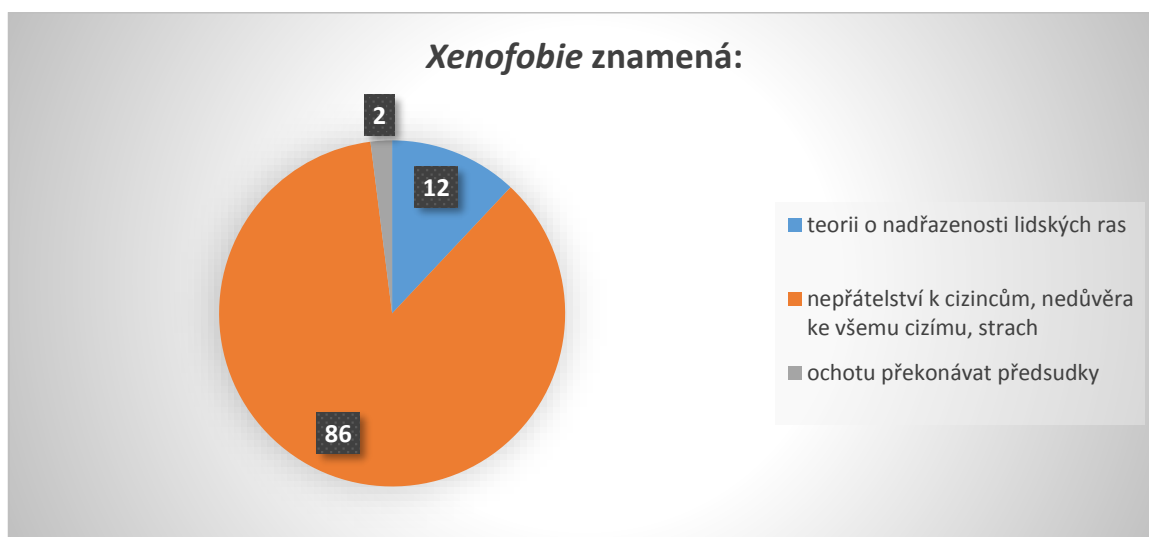
Otázka č. 32 – *Jak vypadá romská vlajka?*



Obrázek 21: Vzhled romské vlajky

Více jak polovina respondentů (52) zodpověděla otázku týkající se vzhledu romské vlajky správně. Zbývajících počet respondentů (celkem 48) uvedlo chybnou odpověď.

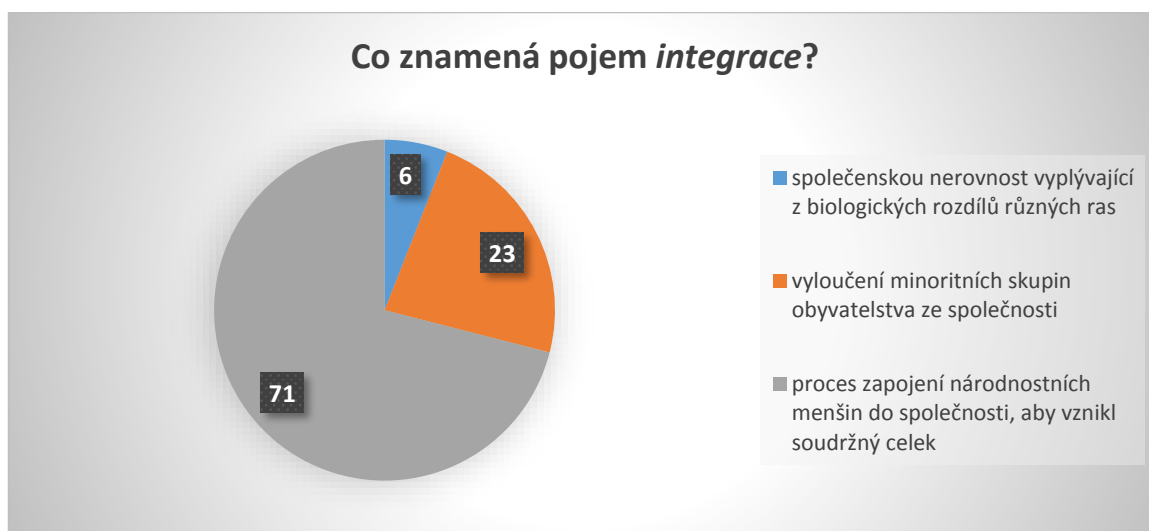
Otázka č. 33 – *Xenofobie znamená:*



Obrázek 22: Význam pojmu „xenofobie“

Z výsledků je patrné, že v pojmech, které jsou součástí výuky občanské nauky na středních školách v rámci tématu multikultury, se žáci a žákyně dobře orientují. Celkem 86 respondentů označilo správnou odpověď, zbývajících 14 dotázaných odpovědělo chybně.

Otázka č. 34 – *Co znamená pojem „integrace“?*



Obrázek 23: Význam pojmu „integrace“

V závěrečné otázce, která se týkala významu poměrně často používaného pojmu, správně odpovědělo 71 dotázaných, že integrace znamená proces zapojení národnostních menšin do společnosti, aby vznikl soudržný celek. 29 respondentů označilo chybnou odpověď.

4.3 Závěrečná interpretace získaných dat

V této části bakalářské práce je podána souhrnná analýza výsledků, které byly získány dotazníkovým šetřením. Jednalo se především o výzkum empiricky zaměřený, nicméně jako reakce respondentů na otevřené otázky se v dotaznících objevila řada komentářů, které dokreslovaly slovní formou postoje dotazovaných k romské menšině. Jejich výpovědi jsou v souladu se získanými statistickými výsledky.

První zkoumanou oblastí byly postoje majoritní společnosti k romské menšině. Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na středoškolskou mládež ve věku 15–20 let. Jak vyplývá z výsledků z jednotlivých částí dotazníku, je postoj majoritní většiny obyvatel vůči romské menšině zaměřen celkově spíše negativně. Důvody, které tento výsledný stav reflektují, jsou obsaženy v samotných výpovědích žáků. Odlišný životní styl Romů stále nezapadá do konformního rámce představ majoritní skupiny o vzájemném soužití. Vadí zejména hlučnost Romů, kriminalita, jejich nezaměstnanost, nevzdělanost a pobírání sociálních dávek. Žáci a žákyně zaujímají své postoje k romské menšině zejména na základě vlastních osobních zkušeností, které, jak uvádějí, jsou ve větší míře jak negativní, tak i pozitivní (47 % respondentů). V osobním vnímání romské menšiny zaujímají dotázaní z větší části neutrální postoj (57 %), jsou více přístupnější a otevřenější Romům než jejich rodinní příslušníci a známí, kteří zaujímají více záporný postoj. Respondenti si uvědomují velký vliv médií, odkud přicházejí většinou negativní informace. Média se primárně nezaměřují na smysluplné aktivity romských organizací. Jejich činnost zaměřená na podporu Romů, ale především na efektivní a smířlivé propojení vzájemně odlišných skupin obyvatel je mediálně opomíjená. Jak je patrné z uváděných výsledků, respondenti si uvědomují ovlivnění svého názoru a postoje předsudky ze strany svého okolí. Dnešní mládež je však vedená k tomu, aby třídila informace, aby rozlišovala jejich kvalitu a snažila se o objektivní náhled. Je zřejmé, že dotázaní se snaží zaujímat k daným skutečnostem spíše neutrální postoj. I přes vše výše uvedené nelze říci, že postoj středoškolské mládeže vůči Romům je jednoznačně negativní, tato generace není vůči menšinám uzavřená. V rámci posuzování romské menšiny je patrná jejich snaha o objektivitu, která vyplývá i z uvedených komentářů respondentů. Spíše kladně je hodnocena soudržnost Romů, smysl pro rodinu a jejich některé výjimečné schopnosti, zejména hudební talent. Na otázku, zda respondenti vnímají Romy spíše jako cizince nebo spoluobčany, 67 % uvedlo jako spoluobčany. Uvědomují si, že Romové s majoritní většinou na území naší republiky žijí a do společnosti patří.

Dotazníková část C mapuje také zájem majoritní skupiny obyvatel o romskou menšinu. Většina z dotázaných se romských akcí sice neúčastní, ale, jak vyplývá ze získaných dat, v 53 % by se dobrovolně zúčastnili bezplatné přednášky zaměřené na romskou menšinu. V otevřených otázkách se projevilo, že někteří žáci a žákyně mají povědomí o organizacích zaměřených na Romy a znají některé mediálně známé osobnosti z řad Romů. Nutno podotknout, že se jednalo o menší procentuální zastoupení zúčastněných respondentů.

Další zkoumanou oblastí byla míra sociální tolerance majoritní části obyvatel vůči Romům. Jak ukazují získané hodnoty uvedené v tabulkách v dotazníkové části D, míra tolerance se pohybuje v pásmu průměru. Respondenti spíše tolerují Romy v různých pozicích (pozice nadřízeného, učitele, pracovníka ve službách) než v případě osobního partnerství. V jednotlivých odpovědích na dotazy se neobjevil nikdo, kdo by jednoznačně odmítal romskou menšinu a vyjadřoval se extrémně negativně. Vzhledem k zapojení střední zdravotnické školy do dotazníkového šetření, by se dalo předpokládat, že vzhledem ke svému studijnímu zaměření budou žákyně vykazovat i větší míru tolerance vůči Romům. Tato skutečnost se sice potvrdila, nicméně rozdíl v naměřených hodnotách nebyl tak významný. V otázce osobního partnerství se žáci zcela shodli se žákyněmi a šetření vykazovalo stejný výsledek.

Poslední oblastí, na kterou byl výzkum zaměřen, bylo prokázání souvislosti úrovně vědomostí o Romech s mírou tolerance vůči romské menšině. Byly porovnány jednotlivé výsledky vědomostního didaktického testu s částí dotazníku měřícího míru tolerance k Romům.

Všech 100 respondentů bylo rozděleno na dvě skupiny. Kritériem byly dosažené výsledky ve vědomostním testu, který obsahoval celkem 10 otázek. Za každou správnou odpověď získal testovaný 0,5 bodu. Maximální bodový zisk, který bylo možno v testu získat, byl 5 bodů. Čím vyšší bodový zisk, tím vyšší je úroveň vědomostí konkrétního respondenta. První skupinu testovaných tvořili ti, kteří v testu dosáhli hodnot v rozpětí 0–2,5 bodu. To značí, že jejich znalosti jsou v pásmu podprůměru a slabého průměru. Do této skupiny bylo zařazeno celkem 45 žáků a žákyně. Druhá skupina se skládala z těch, kteří v testu dosáhli bodového zisku v rozsahu 3–5 bodů a prokázali spíše nadprůměrné znalosti. Tuto skupinu tvořilo celkem 55 žáků a žákyně. Žádný z respondentů v testu nedosáhl hodnocení 0 body.

Otázky v dotazníku č. 19–23 byly hodnoceny na škále 1–5. Čím větší hodnota, tím větší je míra tolerance konkrétního respondenta. Výsledné hodnoty byly zprůměrovány a vzájemně porovnány. Jak je vidět z tabulky č. 11, výsledky spolu navzájem souvisejí.

Tabulka 12: Souvislost výsledků vědomostního didaktického testu s mírou tolerance

Specifikovaná skupina respondentů	Počet respondentů	Vědomostní didaktický test (průměrná hodnota)	Míra tolerance (průměrná hodnota)
I. skupina	45	1,82	2,92
II. skupina	55	3,62	3,32

Celkově lze konstatovat, že respondenti, kteří dosáhli vyššího bodového zisku ve vědomostním testu, vykazují i vyšší míru tolerance. Vyjádřeno jinými slovy – čím více toho o Romech víme, tím více jsme přístupnější, otevřenější a chápavější k jinakostem romské menšiny. V rámci vzdělávání je tedy třeba prohlubovat poznatky z oblasti multikultury, protože tím se mimo jiné odstraňuje i strach z neznámého. Je lidskou přirozeností, že se obáváme toho, co neznáme, nechápeme a o čem si myslíme, že nás ohrožuje. Rozšiřování a prohlubování znalostí o romské menšině může být východiskem pro utváření postojů k etnickým menšinám obecně.

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce bylo nastínit problematiku postojů a předpojatosti majoritní společnosti ve vztahu k romské populaci. Cílem výzkumu bylo zjištění, jaké jsou v současnosti postoje středoškolské mládeže vůči romské menšině a dále také vzhled do úrovně znalostí žáků a žákyň středních škol v oblasti multikultury a romské menšiny.

Teoretická část práce je zaměřena na vymezení základních pojmů, které souvisejí se zpracovávanou problematikou, a přiblížení Romů, jejich původu, kořenů a tradic, současného životního stylu a kultury.

Ve druhé části bakalářské práce je představen provedený empirický výzkum. Anonymního dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 100 žáků a žákyň dvou brněnských středních odborných škol. S ohledem na formulovanou hypotézu byl výzkumný vzorek respondentů rozdělen genderově, tedy 50 žáků a 50 žákyň. Zpracováním získaných dat bylo možné relevantně odpovědět na stanovené výzkumné otázky a formulované hypotézy.

První výzkumná otázka mapovala, jaké jsou postoje středoškolské mládeže k romské menšině. V dotazníku byl dán této problematice široký prostor, ze získaných dat si lze utvořit představu o postojích k Romům.

Hypotéza č. 1: Většina respondentů bude mít vztah k romské menšině spíše negativní.

Tato hypotéza se potvrdila. Ve společnosti prozatím stále přetrvávají spíše záporné reakce vůči romské menšině. Pokud dochází ve vnímání Romů majoritní většinou k posunům ve světle větší vstřícnosti, pochopení a tolerance, tak se jedná bezesporu o proces dlouhodobý. Středoškolská mládež sice stále setrvává spíše v negativně laděných postojích, nicméně je vstřícnější než její rodiče a známí. Je vedena k toleranci k etnickým menšinám prostřednictvím výuky o multikultuře v rámci některých vyučovaných předmětů.

Hypotéza č. 2: Nebude významný rozdíl v toleranci k romské menšině u dívek a u chlapců.

Uvedená hypotéza byla rovněž potvrzena. Z analýzy získaných dat sice vyplývá, že dívky prokazují vyšší míru tolerance, což je mimo jiné způsobeno i studijním zaměřením zkoumané skupiny žákyň, nicméně naměřené rozdíly nejsou významné.

Druhá výzkumná otázka se zabývá souvislostí mezi mírou znalostí žáků a žákyň středních škol o multikultuře a mírou jejich tolerance k romské menšině.

Jak vyplývá z výsledků dotazníkového šetření, souvislost mezi znalostmi a mírou tolerance existuje.

Hypotéza č.3: *Větší míra znalostí o multikultuře a romské menšině bude souviset s větší mírou tolerance k romskému obyvatelstvu.*

Na základě analyzovaných výsledků kvantitativního výzkumu byla hypotéza potvrzena. Lze tedy uvést, že větší míra znalostí o multikultuře a romské menšině se odráží ve větší míře tolerance k Romům. Jako jedno z východisek lze vnímat smysluplnost v začleňování multikulturních témat do vyučovacího procesu, spojených s návštěvou výstav, muzea apod. Zprostředkováním nových poznatků je žákům umožněno poznat kulturu a zvyklosti jiného etnika. Taktéž projevení zájmu o Romy ze strany majoritní většiny obyvatel může vyvolat pozitivní reakce romské menšiny směrem k této majoritní skupině. Romům je dán pocit hrdosti na své kulturní tradice a nezažívají pocity sociálního vyloučení. Je vhodné využít jakékoli podněty, které přispívají ke změně stylu vzájemné komunikace mezi oběma skupinami.

Bohužel nedostatečná podpora vzdělávání v romské rodině, četnost příslušníků romských rodin a čerpání státních dávek, určitá neochota pracovat u některých romských obyvatel zůstává celospolečenským závažným problémem. Předcházející východiska vylepší, zmírní či zharmonizují komunikaci mezi majoritním obyvatelstvem a romskou menšinou, ale nevyřeší tyto problémy. Ale i nevyostřování případných konfliktů, rasistických útoků je poměrně důležitým faktorem pro klidné fungování společnosti jako celku.

Lidé si musí zvyknout, že Evropa je prolnuta minoritními etniky a že se musí naučit s nimi žít. Evropané zastávají humánní vzorce hodnot, což se stává jistým prostorem ke kultivaci vztahů mezi skupinami obyvatel. Narovnání vztahů mezi těmito skupinami je podmíněno jistým přehodnocením životního stylu, hodnot jak ze strany Romů, tak ze strany majoritní společnosti. Oboustranné vykročení na cestu, na jejímž konci by mělo dojít ke vzájemnému souladu a pochopení, vyžaduje, aby se Romové snažili o zařazení do společnosti, o stírání rozdílů ve smyslu vzdělanosti, zaměstnanosti, nezneužívání sociálního systému, aby přistoupili na pravidla slušného chování. Majoritní skupina obyvatel by měla klást důraz na smířlivost, snahu více poznat kulturní tradice romské menšiny, nepodporovat xenofobní reakce, rasistické útoky a nepodléhat předsudkům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Praha: Hnutí R v nakl. Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3.
2. BODNÁROVÁ, Daniela. *Multi kulti: menšiny v ČR : metodická příručka pro základní školy*. Olomouc: Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, 2009. ISBN 978-80-254-5225-7.
3. BOUDON, Raymond. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3.
4. BURDA, František. *On violence in culture: Girardian reflections*. Lublin: EL-Press, 2014. ISBN 978-83-86869-36-7.
5. DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-039-1.
6. *DROM, romské středisko* [online]. Brno: Brno, 2017 [cit. 2021-4-1]. Dostupné z: <http://www.drom.cz/>
7. ĎULÍKOVÁ, Lenka. *V kontrastu předsudků a vstřícnosti aneb Romové ve výpovědích většinové společnosti*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
8. FRASER, Angus. *Cikáni*. Přeložil Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-212-X.
9. HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. Přeložil Dagmar BREJLOVÁ. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-807-4.
10. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6.
11. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

12. Jaký je vztah občanů ČR k různým národům a etnikům? *STEM* [online]. Praha: Ústav empirických výzkumů, z.ú. [cit. 2021-4-1]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/jaky-je-vztah-obcanu-cr-k-ruznym-narodum-a-etnikum/>
13. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
14. LEONTIYEVA, Yana a Martin VÁVRA. *Postoje k imigrantům*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-173-6.
15. MILO, Daniel. *Rasistický extrémismus v Slovenskej republike*. Bratislava: Ľudia proti rasizmu, 2005.
16. NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2., rozš. vyd., v Akademii vyd. 1. (1. vyd. v nakl. Vodnář pod náz. Lexikon psychologie). Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.
17. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.
18. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2.
19. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
20. PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. První pomoc pro pedagogy. ISBN 80-7254-866-2.
21. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.
22. SCHAEFER, Richard T. *Racial and Ethnic Groups: Census Update*. 12. Boston: Pearson Education, 2011. ISBN 978-0-205-80051-3.
23. SEQUENSOVÁ, Veronika. *Etnická minorita Romové v české společnosti*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.
24. SOUKUP, Václav. Akulturace. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha, 2020 [cit. 2021-4-1]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Akulturace>

25. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
26. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.
27. ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0.
28. ŠTECH, Stanislav, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychologie handicapu*. Liberec: Technická univerzita, 1997. ISBN 80-7083-208-8.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Zkušenost s romskou menšinou	31
Obrázek 2: Druh zkušenosti s romskou menšinou.....	32
Obrázek 3: Osobní vnímání romské menšiny	34
Obrázek 4: Vnímání romské menšiny rodinnými příslušníky a známými	35
Obrázek 5: Informace o Romech získávané z médií	36
Obrázek 6: Vnímání Romů jako spoluobčanů nebo cizinců.....	37
Obrázek 7: Sociální status romského spolužáka.....	38
Obrázek 8: Predikce spáchání přestupku či trestného činu Romem.....	39
Obrázek 9: Vliv předsudků	40
Obrázek 10: Návštěva romské kulturní akce	41
Obrázek 11: Motivace k pozitivnímu postoji k Romům na základě návštěvy romské akce.....	41
Obrázek 12: Dobrovolná účast na přednášce o Romech	42
Obrázek 13: Informace z výzkumu STEM 3/2016.....	46
Obrázek 14: Odkud původně pocházejí Romové	49
Obrázek 15: Který název neoznačuje skupinu Romů	49
Obrázek 16: Název oboru zabývajícího se Romy, jejich historií, kulturou, jazykem apod.	50
Obrázek 17: Kolik Romů žije v České republice	51
Obrázek 18: Mezinárodní den Romů.....	51
Obrázek 19: Město v ČR, kde se nachází Muzeum romské kultury.....	52
Obrázek 20: Název známého romského festivalu.....	53
Obrázek 21: Vzhled romské vlajky	53
Obrázek 22: Význam pojmu „xenofobie“	54
Obrázek 23: Význam pojmu „integrace“	54

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Odpovědi respondentů pohlaví mužského na otázku č. 6	33
Tabulka 2: Odpovědi respondentů pohlaví ženského na otázku č. 6	33
Tabulka 3: Odpovědi respondentů na otázku č. 17	43
Tabulka 4: Odpovědi respondentů na otázku č. 18	44
Tabulka 5: Tolerance respondentů v otázce bydlení v blízkosti Romů	45
Tabulka 6: Tolerance respondentů při obsluze Romy	46
Tabulka 7: Tolerance respondentů k osobnímu partnerství s Romem/Romkou	46
Tabulka 8: Tolerance respondentů k Romům působícím v pozici pedagoga	47
Tabulka 9: Tolerance respondentů k Romům působícím v pozici nadřízeného	47
Tabulka 10: Srovnání výsledků respondentů pohlaví mužského a ženského	47
Tabulka 11: Odpovědi respondentů na otázku č. 24	48
Tabulka 12: Souvislost výsledků vědomostního didaktického testu s mírou tolerance	57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

Příloha P II: Povolení dotazníkového šetření – Střední zdravotnická škola Brno, Jaselská,
p. o.

Příloha P III: Povolení dotazníkového šetření – Střední škola informatiky, poštovníctví
a finančnictví Brno, p.o.

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Vážení respondenti,
jmenuji se Rostislav Dvořák a jsem studentem Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. V rámci zpracování své bakalářské práce na téma *Problematika postojů a předpojatosti majoritní společnosti ve vztahu k romské populaci* si Vás dovoluji oslovit s prosbou o objektivní vyplnění dotazníku, který má tři části. Získané údaje jsou anonymní a budou využity pouze pro zpracování bakalářské práce. Dotazník obsahuje celkem 34 otázek a absolvování průzkumu potrvá přibližně 10 minut. Děkuji za Vaš čas a spolupráci.

Rostislav Dvořák

I. Základní identifikační údaje

Prosím zaškrtněte jednu z nabízených možností:

1	2	3
Věk	Pohlaví	Národnost
<input type="radio"/> 15–20	<input type="radio"/> žena	<input type="radio"/> česká
<input type="radio"/> 21–25	<input type="radio"/> muž	<input type="radio"/> romská
		<input type="radio"/> jiná

II. Postoje majoritní části obyvatel k Romům

Část A

4	Jaká je Vaše zkušenost s romskou menšinou?
	A) mám vlastní osobní zkušenost
	B) mám zprostředkovanou zkušenost rodinnými příslušníky, přáteli, spolužáky
	C) mám zprostředkovanou zkušenost z médií
	D) nemám zkušenost

5	Jakého druhu je Vaše zkušenost s romskou menšinou?
	A) jednoznačně pozitivní
	B) spíše pozitivní
	C) pozitivní i negativní
	D) spíše negativní
	E) jednoznačně negativní
F) nemám žádnou zkušenost	

6	Napište 3 znaky, které považujete za charakteristické pro romskou skupinu obyvatel.
	1)
	2)
	3)

7	Jaké je Vaše osobní vnímání romské menšiny?
	A) jednoznačně pozitivní
	B) spíše pozitivní
	C) neutrální
	D) spíše negativní
E) jednoznačně negativní	

8	Jaké je vnímání romské menšiny Vašimi rodinnými příslušníky a známými?
	A) jednoznačně pozitivní
	B) spíše pozitivní
	C) neutrální
	D) spíše negativní
	E) jednoznačně negativní
F) nevím, nedokážu se vyjádřit	

9	Informace o romské menšině získávané z médií jsou podle Vašeho názoru:
	A) většinou pozitivní
	B) většinou neutrální
C) většinou negativní	

10	Vnímáte Romy spíše jako:
	A) spoluobčany
B) cizince	

Část B

11	Je pro Vás důležité, z jaké rodiny pochází Váš romský spolužák?
	A) považuji to za velmi důležité a zásadní
	B) považuji to za spíše důležité, nikoli zásadní
	C) považuji to za spíše nedůležité a nepodstatné
D) je mi to lhostejné	

12	Jestliže zhlédnete v médiích reportážní vstup o spáchaném přestupku či trestném činu, přičemž jeden ze dvou podezřelých je Rom, budete se domnívat, že přestupek nebo trestný čin spáchal Rom?
	A) ano
	B) ne
C) zachovám neutrální postoj	

13	Jaká míra předsudků Vás při utváření názoru na romskou menšinu ovlivňuje?
	A) nenechám se předsudky ovlivňovat, zjišťuji si více objektivních informací o Romech
	B) uvědomuji si, že můj názor na Romy je zčásti ovlivněn předsudky
	C) uvědomuji si značný vliv předsudků ze strany majoritní společnosti na vytváření mého názoru na romskou menšinu

Část C

14	Navštívil/a jste se někdy akci spojenou s romskou kulturou, jako je např. výstava, muzeum, koncert apod.?
	A) ano
	B) ne

15	Motivovala Vás návštěva této akce k více pozitivnímu postoji k romské menšině?
	A) ano
	B) spíše ano
	C) spíše ne
	D) ne
	E) neúčastnil/a jsem se žádné akce

16	Kdybyste měl/a možnost zúčastnit se bezplatné přednášky o Romech, jejich životním stylu, původu, kultuře, tradicích apod., zúčastnil/a byste se?
	A) ano
	B) ne

17	Znáte nějakou organizaci či zařízení zabývající se romskou menšinou? V případě, že ano, uveďte prosím jakou. V případě, že ne, napište prosím NE.

18	Znáte nějakou významnou osobnost romské národnosti z oblasti vědy, kultury, politiky či sportu? V případě, že ano, uveďte prosím jakou. V případě, že ne, napište prosím NE.

Část D

V následujících otázkách prosím označte svůj souhlas či nesouhlas s daným výrokem.

5 4 3 2 1
zcela souhlasím - spíše souhlasím - mám neutrální postoj - spíše nesouhlasím - nesouhlasím

19	Nevadilo by mi, kdybych měl Roma za souseda či bych s Romy bydlel ve stejném domě.
	5 4 3 2 1

20	Nevadilo by mi, kdyby mě v obchodě, obecně ve službách, jako jsou např. kadeřnictví, restaurace apod., obsluhoval Rom.
	5 4 3 2 1

21	Nevadilo by mi, kdyby můj partner patřil k romské menšině obyvatel.
	5 4 3 2 1

22	Nevadilo by mi, kdyby můj vyučující byl Rom.
	5 4 3 2 1

23	Nevadilo by mi, kdyby můj nadřízený byl Rom.
	5 4 3 2 1

Část E

24	Prostor pro dobrovolné vyjádření k otázkám II. části ankety

III. Vědomostní didaktický test

Test obsahuje celkem 10 otázek. V každé z nich je pouze 1 správná odpověď.

25	Odkud původně pocházejí Romové?
	A) Egypt
	B) Indie
	C) Španělsko
26	Který název neoznačuje skupinu Romů?
	A) Sintové
	B) Gitanos
	C) Gipsy
27	Jak se nazývá obor zabývající se Romy, jeho historií, kulturou, jazykem?
	A) romistika
	B) romániologie
	C) takový obor neexistuje
28	Kolik Romů přibližně žije v České republice?
	A) asi 50 000 Romů
	B) asi 150 000 Romů
	C) asi 300 000 Romů
29	Mezinárodní den Romů připadá na:
	A) 8. dubna
	B) 6. května
	C) 17. listopadu
30	Ve kterém městě v ČR se nachází Muzeum romské kultury?
	A) v Praze
	B) v Brně
	C) v Ostravě
31	Jak se nazývá známý romský festival?
	A) Gipsyness
	B) Tsiganoi
	C) Khamoro

32	Jak vypadá romská vlajka?
	A) Vlajka se skládá z modrého pruhu v horní polovině, zeleného pruhu v polovině dolní a červeného kola uprostřed.
	B) Vlajka se skládá ze zeleného pruhu v horní polovině, modrého pruhu v polovině dolní a orlice uprostřed.
	C) Vlajka se skládá ze zeleného pruhu v horní polovině, červeného pruhu v polovině dolní a modrého lva uprostřed.
33	Xenofobie znamená:
	D) teorie o nadřazenosti lidských ras
	E) nepřátelství k cizincům, nedůvěra ke všemu cizímu, strach
	F) ochota překonávat předsudky
34	Co znamená pojem <i>integrace</i>?
	A) společenská nerovnost vyplývající z biologických rozdílů různých ras
	B) vyloučení minoritních skupin obyvatelstva ze společnosti
	C) proces zapojení národnostních menšin do společnosti, aby vznikl vnitřně soudržný celek

KONEC DOTAZNÍKU

PŘÍLOHA P II: POVOLENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ – STŘEDNÍ ZDRAVOTNICKÁ ŠKOLA BRNO, JASELSKÁ, P.O.

Rostislav Dvořák
Čebín 330
664 23 Čebín

Střední zdravotnická škola Brno,
Jaselská, p.o.
PhDr. Zuzana Číková
ředitelka školy
Jaselská 7/9
602 00 Brno

Brno 16. 2. 2021

Vážená paní ředitelko,

dovoluji si obrátit se na Vás s žádostí o povolení anonymního dotazníkového šetření na Vaší škole.

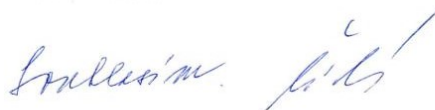
Jsem studentem 3. ročníku Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Z důvodu vypracování bakalářské práce na téma *Problematika postojů a předpojatosti majoritní společnosti ve vztahu k romské populaci*, jejíž podstatnou částí je analýza získaných dat, bych rád uskutečnil dotazníkové šetření na Vaší škole u 3. a 4. ročníků oboru Praktická sestra, Sociální činnost, Zdravotnické lyceum.

Dotazníkové šetření by vzhledem k opatření v souvislosti s epidemickou situací proběhlo on-line formou prostřednictvím MS Forms. Získané údaje budou sloužit výhradně pro zpracování bakalářské práce.

Děkuji za vstřícnost a vyřízení mé žádosti.

S pozdravem

Příloha: Dotazník




Rostislav Dvořák

**PŘÍLOHA P III: POVOLENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ –
STŘEDNÍ ŠKOLA INFORMATIKY, POŠTOVNICTVÍ
A FINANČNICTVÍ BRNO, P.O.**

Rostislav Dvořák
Čebín 330
664 23 Čebín

Střední škola informatiky, poštovníctví
a finančnictví Brno
Ing. Olga Hölzlová
ředitelka školy
Čichnova 982/23
624 00 Brno

Brno 15. 2. 2021

Vážená paní ředitelko,

dovoluji si obrátit se na Vás s žádostí o povolení anonymního dotazníkového šetření na Vaší škole.

Jsem studentem 3. ročníku Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Z důvodu vypracování bakalářské práce na téma *Problematika postojů a předpojatosti majoritní společnosti ve vztahu k romské populaci*, jejíž podstatnou částí je analýza získaných dat, bych rád uskutečnil dotazníkové šetření na Vaší škole u učňovských oborů.

Dotazníkové šetření by vzhledem k opatření v souvislosti s epidemickou situací proběhlo on-line formou prostřednictvím MS Forms. Získané údaje budou sloužit výhradně pro zpracování bakalářské práce.

Děkuji za vstřícnost a vyřízení mé žádosti.

S pozdravem

Příloha: Dotazník




Rostislav Dvořák

